

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Problematika reintegrace osob
bez přístřeší do majoritní společnosti
na území hlavního města Prahy**

Andrea Kellnerová

Katedra: Sociální práce
Vedoucí práce: PhDr. Pavel Pěnkava, Ph.D.
Studijní program: Sociální a pastorační práce (B0923P240004)
Studijní obor: Sociální a pastorační práce

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Problematika reintegrace osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Kostelci nad Černými lesy dne 15. 4. 2021

Andrea Kellnerová

Bibliografická citace

KELLNEROVÁ, Andrea. *Problematika reintegrace osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy*. Praha, 2021. Bakalářská práce. ETF UK. Vedoucí práce PhDr. Pavel Pěnkava, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou reintegrace osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je věnována vysvětlení pojmů týkajících se této problematiky, vlivu každodenního života na reintegraci, proměny člověka žijícího na ulici, a s jakými individuálními a strukturálními faktory ovlivňujícími reintegraci se můžeme nejčastěji setkat. Praktická část je zaměřena na problematiku faktory ovlivňující reintegraci, které jsem zjišťovala prostřednictvím kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů s lidmi bez přístřeší v Praze. Cílem této práce je odhalit významné negativní faktory, které se na problematice reintegrace mohou podílet a jejich ověření a doplnění prostřednictvím kvalitativního výzkumu.

Klíčová slova

Osoby bez přístřeší, bezdomovectví, sociální práce, reintegrace, Praha.

Summary

The bachelor thesis is about the factors that affect the reintegration of homeless people into the majority society in the territory of the Prague capital. It consists of theoretical and practical parts. The theoretical part is dedicated to the explanation of the key concepts, the influence of everyday life on reintegration, transformation of the human being who is living on the street, as well as which individual and structural factors we can encounter most often. The practical part focuses on the problems that affect reintegration which I found out

through qualitative semi-structured interviews with homeless people in Prague. The objective of the thesis is to uncover significant negative factors that may affect reintegration and to verify them through qualitative research.

Keywords

Homeless people, homelessness, social work, reintegration, Prague.

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat panu PhDr. Pavlu Pěnkavovi, Ph.D. za jeho ochotu při vedení mé práce a za možnost provedení výzkumu u něj na pracovišti. Také bych chtěla poděkovat paní PhDr. Martě Kolářové, Ph.D. za pomoc při zpracování praktické části této práce.

Obsah

Úvod	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. Vysvětlení pojmů	10
1.2. Život na ulici	12
1.2.1. Proměna člověka v důsledku života na ulici.....	13
1.3. Individuální faktory ovlivňující reintegraci	15
1.3.1. Alkohol	15
1.3.2. Ostatní návykové látky	17
1.3.3. Psychické nemoci a potíže	19
1.3.4. Vliv rodiny a sociální izolace	20
1.3.5. Finanční negramotnost a dluhy	22
1.3.6. Dlouhodobá nezaměstnanost	24
1.4. Strukturální faktory ovlivňující reintegraci.....	25
1.4.1. Sociální systém	26
1.4.2. Zdravotní systém.....	27
1.4.3. Nedostupnost bydlení	28
1.4.4. Ústavní výchova nebo vězení	30
2. PRAKTICKÁ ČÁST	32
2.1. Výzkumný problém.....	32
2.2. Cíl výzkumu	32
2.3. Výzkumné otázky.....	32
2.4. Metodologie výzkumu.....	33
2.5. Realizace výzkumu	34
2.6. Charakteristika výzkumného vzorku.....	35
2.7. Výsledky výzkumu.....	35
2.7.1. Individuální faktory ovlivňující reintegraci	35
2.7.2. Psychické potíže	38
2.7.3. Strukturální faktory ovlivňující reintegraci	38
2.7.4. Nezaměstnanost	40
2.7.5. Každodenní činnosti	43
2.7.6. Plány do budoucna.....	45

4. DISKUZE	48
Závěr	55
Seznam literatury	56
Přílohy	60
Příloha č. 1	60
Příloha č. 2	62

Úvod

Bezdomovectví představuje široký problém celosvětového měřítka. Není pouze izolovanou záležitostí osob bez přístřeší, ale ovlivňuje celou společnost.¹ „Bezdomovectví je nemocí společnosti, na kterou jsme ještě nenalezli lék.“²

Je jednou z variant extrémního sociálního vyloučení ze společnosti.³ Neznamená to však pouze přijít o střechu nad hlavou, ale znamená to nemít domov, kde by měl člověk svou rodinu, byl obklopen láskou a péčí, kde by měl možnost vytvářet si hodnoty, měl určitý životní styl a učil se žít a vycházet s lidmi. Domov je místo, kam se člověk může kdykoliv vrátit, kde je v bezpečí, dostane se mu podpory, a hlavně ho mají lidé rádi. Nemít domov zasáhne člověka opravdu hodně. Znamená to, že se člověk nemá kam vrátit a nemá s kým sdílet svůj život.⁴

V této práci se zaměřuji na problematiku reintegrace osob bez přístřeší do majoritní společnosti. Jsem přesvědčená, že je velmi důležité znát příčiny bezdomovectví, ale také bariéry, se kterými se musí tito lidé při návratu do společnosti potýkat. Otázka bezdomovectví asi nebude nikdy zcela probádána, ale jsem přesvědčená, že je důležité, aby se stále odkrývaly nové a nové poznatky a porozumělo se tak novým širším souvislostem.

Práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část bude vycházet z odborné literatury a bude vysvětlovat základní pojmy týkající se této problematiky, dále se zaměří na vliv každodenního života a proměny člověka žijícího na ulici. Nakonec se zaměří na významné individuální a strukturální faktory ovlivňující reintegraci. Na tato témata bude navazovat i praktická část, kdy budu zkoumat faktory ovlivňující reintegraci z hlediska názorů osob bez přístřeší. Práce je zaměřena na území hlavního města Prahy, a tak bude i samotný výzkum proveden v Praze.

Cílem této práce je odkrýt významné faktory, které se na problematice reintegrace mohou podílet, a jejich ověření a doplnění prostřednictvím

¹ Průdková, Novotný, *Bezdomovectví*, 2008, s. 7

² Kolektiv autorů, *Ulice*, 2006, s. 11

³ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 7

⁴ Průdková, Novotný, *Bezdomovectví*, 2008, s. 10

kvalitativního výzkumu. Zaměřuji se na oblast individuálních a strukturálních faktorů a vlivu každodenních činností na reintegraci. Ráda bych přišla na nové poznatky a souvislosti týkající se této problematiky a zjistila, jaké bariéry jsou pro osoby bez přístřeší skutečně problematické.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část je věnována vysvětlení pojmů, které je potřeba znát pro úvod do problematiky reintegrace osob bez přístřeší do majoritní společnosti. Dále představím vliv každodenního života a proměny člověka žijícího na ulici na úspěšnou reintegraci, a poté se budu věnovat jakými hlavními individuálními (vnitřními) a strukturálními (vnějšími) faktory ovlivňujícími reintegraci se můžeme nejčastěji setkat. Cílem této části je představení problematiky bezdomovectví a za pomoci odborné literatury nalezení souvislostí, které jej ovlivňují.

1.1. Vysvětlení pojmů

Základním pojmem, který je v souvislosti s touto problematikou používán v legislativě (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) je *osoba bez přístřeší*. Často se můžeme v literatuře setkat také s pojmy *osoba bez domova* nebo *bezdomovec*. Pojem *bezdomovec* nemusí být zcela vyhovující, ale jedná se o ryzí české slovo, které používá široká veřejnost. Také se jedná o slovo hojně používané v i v odborné literatuře.

„Bezdomovcem je člověk žijící bez stálého bydlení a většinou i bez stálého zaměstnání.“⁵ Mnohdy nemá přístup k takovým zdrojům, které využívá majoritní společnost, stejně tak jako může být odříznutý i od systému sociální podpory.⁶ „Nejrozšířenější evropská definice zahrnuje mezi osoby bez domova nejen osoby bez střechy nad hlavou, ale také osoby, které žijí v nedůstojných podmínkách, v sociálních zařízeních, v ústavech, bez vlastního bydlení nebo ty, kterým nějakým způsobem hrozí ztráta bydlení.“⁷

Dle Evropské typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion) společně s návrhem na další subkategorie pro Českou republiku se osoby bez střechy nad hlavou dále dělí na osoby přežívající venku, které buď spí přímo na ulici,

⁵ Matoušek, *Slovník*, 2008, s. 31

⁶ Tamtéž

⁷ Tamtéž

anebo ve veřejných prostorách. Dále jsou bez střechy nad hlavou osoby žijící v noclehárnách, což jsou osoby bez trvalého bydliště, které v těchto nízkoprahových zařízeních přespávají.⁸

Další kategorií jsou osoby bez bytu. Ty se dělí na osoby v ubytovnách pro osoby bez přístřeší, kam spadají například přechodné ubytovny nebo azylové domy. Dále jsou to ženy v pobytových zařízeních pro ně určené, které mohou být například ohroženy domácím násilím. Dále jsou to osoby v ubytovnách pro migranty, kam spadají například ubytovny pro pracující migranty a azylové zařízení pro žadatele o azyl.⁹ Také jsou to osoby před propuštěním z institucí, tedy ze zdravotnického zařízení, věznic a zařízení pro děti. Tyto osoby setrvávají v dané instituci z důvodu absence bydlení. A poslední skupinou v této kategorii jsou uživatelé dlouhodobější podpory. Jedná se o seniory a invalidní osoby v azylových domech a podporované bydlení pro bývalé osoby bez přístřeší.¹⁰

Další kategorií jsou osoby žijící v nejistém bydlení. Osoby, které žijí v nejistém bydlení nemají právní nárok na své obydlí, bydlí přechodným způsobem u svého známého, anebo jsou na něčem pozemku zcela nezákonně. Dále žijí v nejistém bydlení osoby, kterým hrozí vystěhování a také osoby ohrožené domácím násilím.¹¹

Poslední kategorií jsou osoby žijící v nevyhovujícím bydlení. Jedná se o osoby žijící v provizorním nebo neobvyklém obydlí, například mobilní obydlí, bouda, chatrč a podobně. Dále jsou to osoby žijící v nevhodném bydlení, tedy v takovém, které bylo označeno národní legislativou jako nevyhovující k bydlení a osoby, které žijí v bydlení, které je přelidněné, tedy převyšující maximální kapacitu dle rozměru a počtu místností daného obydlí.¹²

Abychom správně porozuměli pojmu *být bez domova*, stanovila Evropská observatoř tři domény charakterizující domov. První doménou je doména fyzická, která zahrnuje slušné obydlí či prostor, který dostatečným způsobem naplňuje potřeby člověka a případně i rodiny. Druhou je doména

⁸ Hradecký, *Definice*, 2007, s. 32

⁹ Tamtéž

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Hradecký, *Definice*, 2007, s. 33

¹² Tamtéž

sociální, která říká, že bude dané obydlí člověku umožňovat dostatek soukromí a společenské vztahy, a třetí doménou je doména právní, která člověku umožňuje jistotu užívání, výlučné vlastnictví a právní nárok na obydlí.¹³

Důležitým pojmem této práce je také *reintegrace*. Integrací rozumíme snahu o resocializaci člověka, který je sociálně nebo zdravotně znevýhodněný, do majoritní společnosti a pracovního procesu. Jedná se o opak sociálního vyčleňování, se kterým se znevýhodněné osoby setkávají dodnes.¹⁴ Vzhledem k cílové skupině hovoříme o začleňování sociálně znevýhodněného člověka, který byl v minulosti již do majoritní společnosti integrován, ale nyní potřebuje být integrován znovu. Proto v této práci hovoříme o reintegraci, a ne o integraci.

1.2. Život na ulici

Vzhledem k tématu této bakalářské práce bych ráda poukázala na souvislosti s životem osob bez přístřeší a reintegrací do majoritní společnosti. Je to život, který je zcela odlišný od společnosti většinové, a proto v něm vidím jistou problematiku.

Obzvlášť jiný je život na ulici. Na jedné straně je v určitých aspektech jednodušší, jelikož jedinec řeší jen uspokojení svých základních potřeb, ale na straně druhé je plný frustrace, stresu a nejistoty. Člověk na ulici se také musí potýkat s materiálním strádáním, sociálním vyloučením a postupující sociální degradací. Také může být ohrožen ostatními bezdomovci a setkávat se s jejich agresivitou. Panují zde zcela jiné hodnoty než ve většinové společnosti. Bezdomovectví aktivuje strategie nezbytné k přežití, které nemusí být vždy obecně přijatelné. Jedná se například o žebrání nebo vybírání popelnic.¹⁵ Míra diskomfortu a stresu se může u každého jedince lišit. Záleží, jak moc je pro člověka odlišný život na ulici od jeho předchozího života.¹⁶

Na ulici se člověk setkává se sociální izolací a ztrátou soukromí. Spousta osob bez přístřeší téměř nemá žádného blízkého člověka, neboť se stále

¹³ Hradecký, *Definice*, 2007, s. 11

¹⁴ Matoušek, *Slovník*, 2008, s. 79

¹⁵ Vágnerová, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 75

¹⁶ Vágnerová, *Současná psychopatologie*, 2014, s. 687

přesouvají z místa na místo a setkávají se tak se stále jinými lidmi. Situaci nepřispívá ani rozpad denního režimu, nuda a pocit nezakotvenosti.¹⁷ Ztráta soukromí se projevuje hlavně v noci při neexistenci stálého místa k přenocování. Lidé bez přístřeší tak často spávají na lavičkách, v dopravních prostředcích nebo ve vestibulu metra. Všechna tyto místa sebou nesou velká rizika z hlediska bezpečnosti nebo okradení. Většinou na těchto místech přespávají ti, kteří jsou na ulici nově, anebo už na svou situaci rezignovali takovým způsobem, že si ani nehledají vhodnější místo ke spaní. Způsob bydlení bezdomovce ukazuje na míru jeho rezignace. Také hygiena, tedy stupeň míry zvládnutí vlastní špíny, ukazuje k určitému stupni rezignace.¹⁸

Přežití na ulici vyžaduje zredukování svých potřeb na minimum a zajištění si bezpečí. Jídlo a spaní si lidé na ulici zajišťují prostřednictvím pomoci sociálních nebo charitativních organizací, žebráním, nálezem jídla v popelnicích, ve vyřazeném zboží, krádežemi, anebo prostřednictvím sexuálních nebo jiných služeb, jako je například dealerství. Preference opět záleží na jedinci. Faktorem může být věk, pohlaví, sociokulturní podmínky, citlivost na ponížení a pocit podřadné pozice. Například krádeže nejsou jednoznačným důkazem sociálního ponížení. K popelnicím zase člověk může jít v noci, kdy ho nikdo neuvidí. Žebrání však vyžaduje přímý kontakt s člověkem a může zvyšovat míru jedincova ponížení a pocit závislosti na ostatních.¹⁹

Bezdomovecký způsob života zahrnuje nejistotu ve všech oblastech. Člověk bez přístřeší se musí soustředit na to, co je teď a nepřemýšlí nad budoucností. Takový způsob života však ničí návyky a způsoby uvažování, které by byly potřeba k návratu do majoritní společnosti. Život na ulici vede ke změně uvažování, řešení problémů, i celkové změně prožívání.

1.2.1. Proměna člověka v důsledku života na ulici

Proměna člověka žijícího na ulici probíhá v několika fázích. V první fázi, která trvá přibližně rok, se jedinec seznamuje s novým stylem života, klade

¹⁷ Vágnerová, *Současná psychopatologie*, 2014, s. 687

¹⁸ Vágnerová, *Současná psychopatologie*, 2014, s. 688

¹⁹ Vágnerová, *Současná psychopatologie*, 2014, s. 687

hlavní důraz na schopnost přežití, soběstačnosti a zvládnání zátěží. Jedinec je v této době většinou přesvědčen, že se jedná jen o přechodnou část života.²⁰

Druhá fáze je charakteristická postupnou adaptací na život bez domova. Tato fáze většinou trvá další rok a člověk si osvojuje dovednosti a návyky, které jsou na ulici nezbytné. Tyto návyky nabyté na ulici však již znesnadňují návrat do společnosti. Osoby bez přístřeší se také zaměřují pouze na přítomnost a neuvažují o budoucnosti. Návrat do společnosti stále odkládají. V této fázi ještě nejsou zcela schopni přijmout identitu bezdomovce. Uvědomují si však určitou změnu.²¹

Třetí fáze zahrnuje změnu sebepojetí, kdy se jedinec identifikuje s bezdomoveckou skupinou a zafixuje si bezdomovecký styl života. Identifikace sama sebe jako bezdomovce způsobuje menší šanci na návrat do společnosti.²² Pravděpodobnost identifikace narůstá s délkou pobytu na ulici a počtu přátel mezi bezdomovci. V této fázi si již osoby uvědomují, že jsou bezdomovci, i když se stále distancují od těch nejvíce zdevastovaných. Člověk si zvyká žít jiným způsobem než dříve a ztratí některé dřívější návyky a schopnosti. Také ho může čím dál více ovlivňovat alkohol, drogy, případně může páchat trestnou činnost a vystavovat se tak riziku výkonu trestu.²³

Čtvrtá fáze pokračuje osobnostní devastací a desocializací jedince. Osobnostní změna je však velmi individuální. Tento úpadek většinou nastává po 4 letech života a k devastaci může přispět alkohol a drogy. Tito lidé už většinou o změnu svého života nestojí. Mají více kompetencí k životu na ulici než ve většinové společnosti. Jsou již lhostejní k faktu, že je společnost odmítá a odsuzuje.²⁴

U mnoho osob bez přístřeší se společně vyskytuje postoj naučené bezmocnosti, který je charakteristický již zmíněnou rezignací, apatií a fatalismem. Jedinec nemá příliš velké naděje do budoucna a uvědomuje si, že sociálně selhal. Na ulici téměř nelze uspokojit citovou potřebu člověka a pocit

²⁰ Vágnerová, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 206

²¹ Vágnerová, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 206-207

²² Vágnerová, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 207

²³ Tamtéž

²⁴ Tamtéž

bezpečí. Dlouhodobé citové strádání vede k náhradnímu uspokojování na úrovni nižších potřeb. Někdy se jako obranná reakce může vyskytnout idealizace předchozího života, například dětství a domova. Potřebu citové vazby si lidé na ulici často plní prostřednictvím zvířat. Poskytují jim potřebnou blízkost a to, co by jim nedal žádný člověk.²⁵

1.3. Individuální faktory ovlivňující reintegraci

Faktory přispívající k fenoménu bezdomovectví můžeme rozdělit na faktory individuálního nebo strukturálního charakteru. V této kapitole se budu zabývat faktory individuálními, které „jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem a podobně.“²⁶

Faktory individuální můžeme dále rozdělovat na faktory materiální, vztahové, osobní a institucionální. Faktory materiální se týkají ztráty nebo nejistého bydlení, dlouhodobé nezaměstnanosti, neschopností hospodařit s penězi, dluhy a podobně. Vztahové se týkají rodinných a manželských problémů, rozvodů a celkově změny struktury rodiny. Osobní zahrnují psychické potíže a nemoci, tělesné problémy, nesamostatnost, sociální izolaci, sociální nezralost, mentální postižení a různé závislosti. A institucionální se týkají propuštění z ústavní péče nebo vězení.²⁷

Faktory přispívající k bezdomovectví jsou rozsáhlou problematikou. V této práci se převážně zabývám takovými faktory, které bývají v literatuře nejčastěji zmiňovány.

1.3.1. Alkohol

Alkoholismus a bezdomovectví jsou složité jevy, které spolu úzce souvisí. Alkoholismus je jedním z nejčastějších problémů, který bývá počáteční

²⁵ Vágnerová, *Současná psychopatologie*, 2014, s. 692

²⁶ Hradečtí, *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, 1996, s. 33

²⁷ Hradečtí, *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, 1996, s. 33-34

příčinou bezdomovectví a zhoršuje tak další problémy, které k němu přispívají. Zároveň vede k jeho chronizaci.²⁸

Alkohol je nejčastější viditelnou drogou pro veřejnost u lidí bez přístřeší. Nachází se mezi nimi ale i abstinenti.²⁹

Osoby bez přístřeší se často začleňují do komunity osob závislých na alkoholu, kde je pití běžnou součástí každodenního života.³⁰ Důvodem pití alkoholu může být snaha zapomenout na všechny nepříjemné pocity týkající se jejich životní situace, nebo také nuda, ztráta jakéhokoliv denního programu a v zimě může působit i jako zahřívání.³¹ Jedinou překážkou v užívání alkoholu mohou být finanční prostředky.³²

Mezi závislými můžeme hovořit o tzv. *chronicích*, kteří pijí neustále a o *kvartálních pijácích*, kteří mívají období abstinence střídající se s pitím. *Kvartální pijáci* se v době abstinence snaží pracovat a většinou pobývají v noclehárnách. Poté následuje období pití, kdy jedinec ztrácí svou práci a mnohdy i ubytování.³³

Nejvyšší spotřeba alkoholu je u majoritní populace kolem 25. roku života. Pokud pak člověk pije stále více a více a tím svou toleranci vůči alkoholu zvyšuje, postupem času může vzniknout na alkoholu závislost. Vznik závislosti na alkoholu se většinou začíná projevovat po 5 až 10 letech nadměrné konzumace, zatímco u tvrdých drog, jako je například heroin, je možnost vzniku závislosti klidně po první dávce.³⁴

Spousta závislých osob bez přístřeší pije alkohol prakticky neustále. Proto si spousta z nich dává svou první dávku alkoholu hned ráno, jelikož pocítují abstinenční příznaky.³⁵

²⁸ Clark, Barrett, Young, *A transactional*, 2014, s. 135

²⁹ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012 s. 25

³⁰ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012 s. 28

³¹ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018 s. 168; Marek Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví*, 2012, s. 28

³² Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 167

³³ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 32

³⁴ Marek, Strnad Hotovcová, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 27

³⁵ Vágnerová, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 177

Závislost na alkoholu velmi negativně ovlivňuje reintegraci do majoritní společnosti, jelikož jedinci nebývají motivováni ke změně svého chování. Odmítají protialkoholní léčbu i jakoukoliv jinou změnu.³⁶ Většina těch, kteří protialkoholní léčbu absolvovali, nedokáže pak mimo léčbu abstinentovat, a vrací se do léčebny pravidelně.³⁷

Problém alkoholové závislosti je u osob bez domova těžší z toho důvodu, že musí aktuálně řešit problémy, které pro ně mají větší prioritu, jako je například jídlo nebo místo, kde by mohli přespát. Jejich motivace k léčbě závislosti tedy není příliš velká. Pití alkoholu představuje na ulici trávení volného času a i způsob, jak se setkávat s komunitou.³⁸

Faktory, které ovlivňují tuto závislost mohou být různé. Ti, kteří nejsou závislí a příliš nepili ani před propadem na ulici, chtějí většinou použít peníze na něco užitečnějšího, jako je například jídlo nebo ubytovna.³⁹ Dalším důvodem omezení mohou být zdravotní potíže, jako například mozková příhoda, nebo také obava, že by jim alkohol způsobil ještě větší potíže, než jaké momentálně mají. Odstrašující pro některé lidi může být také pohled na jiné alkoholem zdevastované osoby bez přístřeší. Pomoci při léčbě alkoholismu může také pobyt ve vězení.⁴⁰

1.3.2. Ostatní návykové látky

Užívání drog představuje další faktor ovlivňující reintegraci. Lidé bez přístřeší, kteří jsou na ulici 10 a více let, užívají drogy alespoň někdy ze 41 %. Ti, kteří jsou na ulici 4 a méně let, pouze 8 %. Z výzkumu vyplývá, že průměrný věk propadu na ulici u závislých na alkoholu je 36,9 let a u lidí závislých na drogách je již ve 30,6 letech. Závislost na drogách vede k rychlejšímu propadu na ulici a zároveň přispívá k chronizaci bezdomovectví.⁴¹

³⁶ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 177

³⁷ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 31

³⁸ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 175

³⁹ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 172

⁴⁰ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 174

⁴¹ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 179

Většina osob bez přístřeší má problémy s užíváním drog po 12 a více měsících strávených bez domova. Mladí lidé jsou po uplynutí této doby mnohem náchylnější k užívání drog než osoby starší.⁴² Dle výzkumu, kterého se účastnila skupina mladých bezdomovců, užívalo drogy 60 % z nich (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).⁴³ Ve skupině bezdomovců středního věku je užívalo pouze 22 %.⁴⁴ Důvodem tohoto rozdílu může být fakt, že se starší bezdomovci ocitli bez domova v době, kdy ještě drogy nebyly tak rozšířené. Většinou užívají drogy ti, kteří s nimi začali experimentovat již v adolescenci.⁴⁵

Někteří lidé začínají užívat drogy až při pobytu na ulici, ale jedná se o menší část uživatelů.⁴⁶ Důvody užívání mohou být velmi podobné jako u alkoholu. Mnozí bezdomovci díky nim mohou zapomenout na nepříjemné pocity spojené s pobytem na ulici, případně mohou být užívány z důvodu uvolnění zábran při žebrání nebo krádežích.⁴⁷

Oblíbenou drogou mladších bezdomovců je marihuana. Tato droga je dnešní dobou společensky přijímaná a odborníky není považována za zvláště nebezpečnou. Problémem se stává fakt, že marihuana vede k tvrdším drogám, jako je například pervitin či dokonce heroin.⁴⁸

Heroin je obecně považován za nejtvrdší drogu a pervitin je nejčastěji užívanou drogou u mladých lidí bez přístřeší. Největší závislost pak bývá na toluenu a rozpouštědlech, kdy bývá ovlivněno myšlení a kognitivní funkce závislého a nikdy se již v plném rozsahu neobnoví.⁴⁹

Drogy mají u mladých psychotiků velký vliv na vznik duševního onemocnění. Také je u závislých, kteří drogu užívají nitrožilně, velmi častá žloutenka typu C.⁵⁰

⁴² Johnson, Chamberlain, *Homelessness and substance Abuse*, 2008, s. 342

⁴³ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 179

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 186

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 181

⁴⁸ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 32

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 32

Tak, jako u alkoholu, je problém zapojení osob bez přístřeší do léčebného programu. Důvodem může být sociální izolace, nepřijímání autorit nebo nedostatečná flexibilita. Také je problémem samotné udržení osob v léčbě, jelikož je často opouštějí.⁵¹

1.3.3. Psychické nemoci a potíže

Duševní poruchy a choroby jsou dalším faktorem, který může přispět k riziku propadu na ulici a později k problematické reintegraci do majoritní společnosti. Důvodem může být ztráta původního zaměstnání a s tím spojené finanční problémy, neschopnost zvládat povinnosti běžného života, přehnaná zranitelnost a problémy se zvládáním běžných životních zátěží.⁵²

Samotné bezdomovectví však není příčinou žádného závažného duševního onemocnění.⁵³ Tento fakt však nevylučuje, že jimi mohou lidé bez přístřeší mnohdy trpět. Mluvíme například o bipolární afektivní poruše, schizofrenii nebo schizoafektivní poruše. Tyto duševní problémy však mohou způsobovat nezvládnutí požadavků běžného života, zvláště, pokud jim chybí dostatečné sociální zázemí, mohou zvyšovat riziko propadu na ulici.⁵⁴

Velká část lidí bez přístřeší a měla psychické potíže ještě před propadem na ulici. Tyto potíže mohly přispět k rozvoji bezdomovectví.⁵⁵ Může se jednat například o psychické problémy, které jsou neléčené a které mohou vést k poruše sociálního fungování, izolaci, a nakonec i k bezdomovectví. Největší problém se ukazuje z obavy ze stigmatizace, a tak se většina duševně nemocných bezdomovců dostane na ulici bez toho, aniž by někdy vyhledala odbornou pomoc.⁵⁶

Psychické problémy, které nejčastěji pociťují lidé žijící na ulici jsou deprese. Lidé bez přístřeší trpící úzkostí nebo depresí, mají velkou tendenci

⁵¹ Glasser, Zywiak, *Encyclopedia of homelessness – Alcohol*, s. 3

⁵² Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 186

⁵³ Buckner, *Encyclopedia of homelessness – Epidemiology*, 2004, s. 5

⁵⁴ Buckner 2004 in Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 188

⁵⁵ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 41

⁵⁶ Tamtéž

užívat alkohol nebo drogy, aby zahnali nepříjemné stavy.⁵⁷ Pokud je však jedinec disponován k psychickému onemocnění či poruše, tak může užívání návykových látek toto onemocnění či poruchu rozvinout. Můžeme hovořit například o marihuaně, která má tento vliv při rozvoji schizofrenie.⁵⁸

Mladí bezdomovci se setkávají s depresemi v rozsahu 15-80 %, velká depresivní porucha se u nich vyskytuje asi v jedné třetině.⁵⁹ Vzhledem k zvýšené depresivitě můžeme také u mladých bezdomovců pozorovat prokazující suicidální chování.⁶⁰

Osoby bez přístřeší se také častěji než majoritní populace, setkávají s traumatizací, v důsledku čehož mají alespoň některé příznaky posttraumatické stresové poruchy. Nejčastěji se jedná o podrážděnost, méně často pak vyhýbavé chování nebo emoční otupělost. U mladých bezdomovců se s těmito potížemi setkávají třikrát častěji ženy než muži. Jedná se o 20-60 % žen a 15-24 % mužů. Posttraumatická stresová porucha se jen zřídka vyskytuje u osob bez přístřeší samostatně. Často se vyskytuje současně s depresemi, úzkostnou poruchou, závislostmi na psychoaktivních látkách nebo poruchami chování.⁶¹

Dalším častým psychickým problémem, kterým trpí 22 % osob bez domova středního věku, jsou depresivní rozklady.⁶² Ty nemusí být vždy způsobeny drogami nebo alkoholem, ale mohou být také důsledkem negativní zkušenosti bezdomoveckého způsobu života.⁶³

1.3.4. Vliv rodiny a sociální izolace

Vztahy s blízkými lidmi jsou pro osoby bez přístřeší velmi důležité. Při reintegraci do majoritní společnosti mohou být dokonce velkým pomocníkem. Ti, kteří pomáhají při návratu, jsou zejména rodiče a sourozenci.

⁵⁷ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 187

⁵⁸ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 186

⁵⁹ Vágnerová, Csémy, Marek *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 189

⁶⁰ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 190

⁶¹ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 191

⁶² Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 188

⁶³ Vágnerová Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 189

Naopak ty, kteří situaci spíše zhoršují, jsou vztahy, které vznikly až na ulici.⁶⁴ Výzkum Vágnerové (2013) dokonce říká, že se určitým způsobem dá říct, že bez vztahů s lidmi z majoritní společnosti se proces reintegrace vůbec nedá dokončit.⁶⁵ Každý z reintegrovaných respondentů v jejich výzkumu navázal vztahy s lidmi z majoritní společnosti různého zaměstnání a různých společenských vrstev.⁶⁶

Diskutuje se o tom, jestli rodina může mít vliv na vznik sociálně-patologických jevů. Je pravdou, že pokud má člověk v dospělém věku ve svém životě problémy a pochází též z problémové rodiny, tak tu existuje určitá souvislost. Pokud ale člověk vlivu a tlaku prostředí nepodlehne, tak mluvíme o *resilienci*. Lidé bez domova však mívají *resilienci* nízkou a většina osob vlivu podlehne, a rodinné trauma si nese po zbytek života. Trauma pak může vést k ekonomickým problémům, ne-li k bezdomovectví.⁶⁷ Někteří lidé bez domova považují rozpad rodiny za spouštěcí mechanismus jejich problémů. Neukazuje se však, že by rozpad rodiny byl zpravidla spouštěčem závažnějších problémů. Dopad rozvodu rodičů je subjektivní a ztráta jistoty může být způsobena téměř jakýmkoliv faktory. Jedná se například o soustředění se problémů rodičů na daného jedince, ztráta jistoty v rodinném prostředí, nezáměr, příchod nového člena do rodiny, například nového partnera, nebo dokonce zavržení jedince ze strany rodičů. Nezáleží tedy příliš na tom, že došlo k rozvodu, ale za jakých okolností se udál, a jaké měl důsledky.⁶⁸

Další rizikový faktor negativně ovlivňující reintegraci do majoritní společnosti je sociální izolace. Většinou, když je člověk nucen odejít na ulici, tak svou životní situaci ze studu před svými příbuznými a přáteli tají. Raději se někam schová a kontakt s blízkými omezí na minimum. Většinou je s nimi v kontaktu minimálně nebo vůbec. Většinou pouze prostřednictvím telefonu, sociálních sítí nebo e-mailem. Velmi důležité je v takové chvíli s osobou, která se nově ocitla na ulici, stále udržovat kontakt, a příliš se nevyptávat na jeho

⁶⁴ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 257

⁶⁵ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 278

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 33

⁶⁸ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 30

momentální situaci. Pokud jedinec ztratí kontakty s majoritní společností, tak jsou jeho jediným kontaktem ostatní osoby bez přístřeší.⁶⁹ Což může být velmi rizikové.

Nově navázané sociální vazby na ulici nepřímo podporují bezdomovecký způsob života. Čím déle je člověk na ulici, tím lépe se tam učí žít a získává pevnější sociální vazby. U osob bez domova se většinou jedná o povrchnější vazby, ale i tak se v citové deprivaci tyto kontakty jedinci hodí. Pro člověka je jednodušší přijmout nové hodnoty a postoje skupiny, než aby vybočoval z řady. Mezi lidmi bez přístřeší existují zcela jiné normy, než na co je zvyklá majoritní společnost.⁷⁰ Většinou vylučují ze své skupiny ty, kteří se nechtějí podřídit jejich nenáročným normám. Jedná se například o dodržování času. Pokud se člověk z majoritní společnosti zpozdí o 15 minut, tak je to bráno jako nezdvořilé. Lidé bez přístřeší jsou ale na sebe schopni čekat klidně několik hodin a pokud jedinec nepřijde, nedělá si z toho těžkou hlavou. Tyto normy a zvyky pak mohou negativně ovlivnit jejich načasování například při příchodu do práce nebo na důležitou schůzku.⁷¹

1.3.5. Finanční negramotnost a dluhy

Dluhy představují zásadní problém při návratu osob bez přístřeší do majoritní společnosti, se kterým má problém 85 % bezdomovců středního věku. Dluhy vznikají kvůli lhostejnosti, soustředěním se pouze na přítomný čas a neuvědoměním si možných dopadů neřešené situace. Důvodem dluhů může být také nepochopení rizika půjček následované jejich nesplácením. Pokud si dluhy a související exekuce člověk bez domova nevyřeší, nebude si moct nalézt stabilní práci a kvůli hrožícím exekucím bude pracovat pouze načerno.⁷²

Problémem je také finanční negramotnost. Dle výpovědi sociální pracovnice ve výzkumu Mikeszové a Luxe (2013) se pracovnice setkala s klienty, kteří dělali na stavbě a měli slušný příjem, ale i tak s ním nebyli

⁶⁹ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 33

⁷⁰ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 38

⁷¹ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 38

⁷² Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 218-219

schopni vyjít.⁷³ Nebyli dostatečným způsobem finančně gramotní. Většina dotazovaných osob bez přístřeší ve výzkumu přiznala, že má dluhy a je pro ně proto problém si nalézt bydlení. Jeden respondent sdělil, že pokud má člověk exekuci na příjem, tak nezáleží na tom, kolik si vydělá. Většinu mu seberou. A tento fakt způsobuje velkou demotivaci při hledání si stabilního zaměstnání. Lidé chtějí mít svůj příjem celý, a proto pracují načerno. Jedná se o takový začarovaný kruh.⁷⁴

Problematiku předlužení řeší v současné době spousta lidí, ale někteří lidé bez přístřeší mají dluhy takové, že není možné, aby je vůbec někdy splatili.⁷⁵ Čím déle je navíc člověk bez domova, tím větší má dluhy. Takoví lidé jsou už většinou přesvědčení, že se s jejich situací nedá nic dělat a ani pořádně neví, kolik vlastně dluží.⁷⁶

Výzkum provedený v roce 2020 říká, že si pouze 20 % z dotázaných není vědoma žádného dluhu. Zbytek dotázaných má nejčastěji dluhy vůči dopravnímu podniku, kdy se jedná o 60 % z nich. Kvůli neplacení zdravotního pojištění má dluhy 56 % dotázaných. A vůči státu, kdy se jedná o nedoplatky na daních, pokuty apod. 36 %. Z toho 58 % dotázaných vědí, že jsou v exekuci a 1 % je v insolvenčním řízení. Více než 100 tisíc korun dluží 56 % a více než 500 tisíc korun 25 %.⁷⁷ Mladí lidé zmiňovali kromě dluhů vůči zdravotní pojišťovně, dopravnímu podniku a státu, také banky a nebankovní společnosti a poskytovatele energií a telekomunikačních služeb. Také si častěji uvědomují exekuce a 3 % z dotázaných uvedlo, že jsou v insolvenci. Situace dluhové problematiky osob bez přístřeší však může být i daleko horší, jelikož o pasivně vzniklých dluhách se lidé bez domova mnohdy nemají, jak dovědět a dozvědět se o nich až ve spolupráci se sociální službou.⁷⁸

Některé dluhy mají lidé bez přístřeší ještě z dob, kdy na ulici nebyli. Některé však vznikly v důsledku jejich bezdomoveckého života a z neschopnosti

⁷³ Mikeszová, Lux, *Faktory*, 2013, s. 41

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 293

⁷⁶ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 219

⁷⁷ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 48

⁷⁸ Tamtéž

a neochoty s touto situací něco dělat. V případě, že se dluhy zvýší do té částky, kdy už není možné ji splatit, tak odmítají jakoukoliv snahu vrátit se do většinové společnosti. Osobní bankrot je často pro lidi bez přístřeší nedosažitelný, jelikož je podmíněn pracovní smlouvou, kterou nemají. Dlužníkům je třeba pomoci co nejdříve, aby se dlužná částka dále nezvyšovala do té výše, kdy už není možné jí uhradit. Pokud však taková situace nastane, je třeba hledat nová řešení, jak situaci zvládnout.⁷⁹

1.3.6. Dlouhodobá nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost bývá označována jako individuální, ale také jako strukturální faktor bezdomovectví. Zařadila jsem je do faktorů individuálních, jelikož do nich nezaměstnanost spadá častěji. Nemusí to však být pravidlem.

Práce bývá nejčastějším tématem rozhovorů při práci s osobami bez přístřeší. Pro většinu z nich znamená ztráta zaměstnání ocitnutí se na ulici a práci berou jako spásu, která by je z ulice mohla vysvobodit.⁸⁰ Myslím si, že mají určitým způsobem pravdu a práce by pro ně mohla skutečně znamenat spásu. Mohla by ale přijít jen tehdy, pokud by byl jedinec dlouhodobě zaměstnán a pracoval nejlépe na plný pracovní úvazek. Lidé bez přístřeší si však pracovní úvazek nedokážou udržet, nebo v práci nevidí smysl, jelikož nevidí smysl ani ve svém životě. Většina z nich říká, že by pracovat chtěla, ale pak mají tendenci hledat důvody, jak se práci vyhnout. Jedná se o obranný mechanismus, kdy raději svádějí svou nezaměstnanost například na nedostatek pracovních míst, místo toho, aby přiznali nějaký hlubší problém, za kterým jejich nezaměstnanost stojí.⁸¹ Tato skutečnost přispívá k tomu, že je dlouhodobá nezaměstnanost řazena i do faktorů individuálních.

Pokud budeme nahlížet na nezaměstnanost z hlediska strukturálního, jsou osoby bez přístřeší na trhu práce skutečně znevýhodněni, ne-li od něj odtrženi. Problémem může být například úroveň dosaženého vzdělání nebo

⁷⁹ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 224

⁸⁰ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 21

⁸¹ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 21

kvalifikace. Vyskytuje se nesoulad mezi stávající a momentálně požadovanou kvalifikací a nedostatečná motivace se requalifikovat.⁸² Také můžeme mluvit o diskriminaci na českém trhu. Nejčastěji jsou diskriminované osoby mladší 25 let a starší 50 let. Mladší se považují za nezkušené, a starší, že mají schopnosti naopak snížené.⁸³

Mladé osoby bez příštěší nemají dostatečnou praxi a vzdělání. Chybí jim pracovní návyky a mají příliš velké požadavky na své pracovní zařazení. Některým chybí dostatečná sebekritičnost, aby si uvědomili, jaká zaměstnání jsou pro ně vhodná.⁸⁴

Dlouhodobá nezaměstnanost způsobuje v člověku, že se již chrání před dalším zklamáním z neúspěchu u přijímacího řízení a každé další zklamání tento fakt ještě více posiluje. Při dlouhodobé nezaměstnanosti se také člověku rozbije struktura času a začne jej vnímat jinak. Odpočinek už nevnímá jako odpočinek, jelikož není od čeho odpočívát. Den už není rozdělen na pracovní, a na odpočinkovou část, ale je zaplněn spíše nudou.⁸⁵

Muži jsou z hlediska dlouhodobé nezaměstnanosti rizikovější než ženy. Nezaměstnané ženy se mohou realizovat v domácnosti a jejich nezaměstnanost není vnímána tak negativně, jako u mužů. Muži jsou bráni naopak jako živitelé rodiny a měli by pracovat.⁸⁶

1.4. Strukturální faktory ovlivňující reintegraci

Faktory strukturálního neboli vnějšího charakteru, bývají ovlivňovány především sociální politikou a legislativou příslušného státu. Týkají se například nezaměstnanosti, sociálního vyloučení, sociální ochrany, zabezpečení ve stáří a nemoci, lidských práv, zásady rovných příležitostí pro všechny, vzdělanosti a kvalifikaci občanů a podobně.⁸⁷

⁸² Barták, *Zdravotní*, 2004, s. 35

⁸³ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 23-24

⁸⁴ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 295

⁸⁵ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012 s. 23

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Hradečtí, *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, 1996, s. 33

1.4.1. Sociální systém

Přístup k pomoci osobám bez přístřeší se liší stát od státu, ale i město od města. Rozdíly můžeme pozorovat přes radikální důraz na prevenci, až po ignoraci celé této problematiky. Více dbají na prevenci severní státy, u kterých platí, že čím severněji jsou položeny, tím více se snaží poskytnout sociálně slabým občanům bydlení. Severní Evropa se například snaží zabránit, aby lidé bez domova nespali přímo na ulici z důvodu tuhých zim. Naopak země jižní Evropy se zaměřují spíše na terénní a nízkoprahové programy.⁸⁸

Pro osoby bez přístřeší se v Praze nachází široký systém sociálních služeb. I zde jsou však určité limity a bariéry. Například u nízkoprahových služeb se pojmem *práh* myslí, za jakých podmínek může jedinec tyto služby využívat.⁸⁹

Problémy, které mohou mít lidé bez domova u nízkoprahových služeb jsou například takové, že se osoby necítí jako bezdomovci a díky tomu nevyužívají služby pro ně určené. Tento pocit bývá často u osob, které jsou bez domova teprve krátce.⁹⁰ Jedná se však spíše o bariéru individuálního charakteru.

Dále může být problém u žen, které se necítí dobře ve skupině obklopené muži. Proto existují služby, které jsou určeny výhradně ženám. Jedná se například o Nízkoprahové denní centrum pro ženy Farní charity Prahy 1 a Komunitní centrum Jako doma.⁹¹ Paradoxem však je, že v Praze kromě azylových domů neexistuje žádná taková služba určená mužům.⁹²

Dalšími důvody může být například, že službu využívá někdo, s kým měl dotyčný konflikt a bojí se ho, anebo má negativní zkušenost s danou službou.⁹³

Sociální dávky si lidé bez domova často zařizují až po nástupu do sociální služby, většinou za podpory sociálního pracovníka. Nejčastěji žádají o dávky pomoci v hmotné nouzi na úřadu práce nebo o invalidní důchod na České správě sociálního zabezpečení. Při obtížných jednáních komunikují s úřady za klienta

⁸⁸ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012 s. 48

⁸⁹ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 78

⁹⁰ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 79

⁹¹ Tamtéž

⁹² Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 80

⁹³ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 79

sociální pracovníci. Vyřizování dávek se uživatelům obecně daří plnit. Může však docházet ke komplikacím ze strany úřadu práce.⁹⁴

Obtíž může být například v tom, že každé kontaktní pracoviště úřadu práce funguje jinak. Například si rozdílně vykládají zákon o pomoci v hmotné nouzi, a liší se doba, za jak dlouho je dávka přiznána, anebo i její samotná výše.⁹⁵

Dalším problémem může být místní příslušnost při vyplácení dávek hmotné nouze, když jedinec nemá trvalé bydliště v Praze.⁹⁶ Pokud je z malého města, obává se stigmatizace a odmítá se tam kvůli vyřízení sociálních dávek vrátit. Nechce před svými známými odhalit své selhání.⁹⁷ Mezi lidmi je rozšířen mýtus, že lidé bez přístřeší zneužívají sociálních dávek. Většina z nich však na žádné ani nedosáhne nebo jejich výše je zanedbatelná.⁹⁸

Dále může být problémem demotivace klientů jednat s úřadem práce kvůli předchozí špatné zkušenosti. Také je může odradit žádat o dávku, která je příliš nízká, anebo se stydí o dávku vůbec zažádat. Může jít i o hrdost, kdy klient tvrdí, že od státu nic nepotřebuje. Lidem bez přístřeší může také hrozit sankční vyřazování z důvodu, kdy jedinec nepřijde na plánovanou schůzku.⁹⁹

1.4.2. Zdravotní systém

Velký počet osob bez domova má jak sociální, tak i zdravotní problémy. A pokud jsou zdravotní problémy neléčené, může to mít vliv na jejich práci, kterou mohou ztratit, a z důvodu dlouhodobé hospitalizace mohou ztratit i bydlení. „Zdravotní stav může být příčinou bezdomovectví, a to primární sekundární i terciární“.¹⁰⁰

Bariérou ve zdravotním systému České republiky může být například vyžadování občanského průkazu nebo průkazu zdravotní pojišťovny, jako podmínku pro ošetření. Lidé bez přístřeší často tyto doklady nemají. Sociální

⁹⁴ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 30

⁹⁵ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 83

⁹⁶ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 83

⁹⁷ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 40

⁹⁸ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví, v kontextu*, 2012, s. 48

⁹⁹ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví, v kontextu*, 2012, s. 40

¹⁰⁰ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 50

služby se však v takovém případě brání, že pokud jedinec doklady nemá, tak ho nemohou odmítnout ošetřit. Problémem může být také vyžadování provedení hygieny a zbavení se parazitů před nástupem do zdravotnického zařízení nebo samotného ošetření. Tyto činnosti však sociální služby také poskytují.¹⁰¹

Komplikace nastávají tehdy, pokud je jedinec propuštěn zdravotnickým zařízením a následně přivezen do azylového domu, kam by měl nastoupit, ale jeho zdravotní stav neodpovídá podmínkám azylového domu a není možné ho přijmout. Také se stává, že pracovnice nemocnice volají do azylového domu a popisují zdravotní stav dotyčného jinak, než jaká je realita. Nejhorší je situace pro osoby, které, dle svého zdravotního stavu, nepatří do nemocnice, ani do léčebny pro dlouhodobě nemocné, a ani do azylové domu. Takoví lidé tzv. propadávají systémem a není je kam umístit. Jediným vhodným zařízením je v Praze pro tyto jedince Azylový dům s ošetrovatelskou službou, tzv. ADOS.¹⁰²

Problémem může být také finanční dostupnost zejména gynekologické a zubařské péče. Také se naskytá problém u léků s doplatkem, přičemž na předepsované léky neexistuje sociální dávka. Lékař sice může zvolit lék bez doplatku, ale tak to vždycky nefunguje a osoby bez přístřeší si musí za léky připlatit. Některé organizace alespoň zřizují finanční fondy, díky kterým mohou lidem bez přístřeší pomoci zaplatit potřebné léky. Není to však systémové řešení.¹⁰³

1.4.3. Nedostupnost bydlení

Dle Analýzy situace bezdomovectví v Praze (Veverková, Lojkásková, Vašát, Horníček, Mertlík, 2020) označila většina zástupců pražských městských částí jako překážky spojené s bydlením „vysoké ceny nájmu, nedostupnost bydlení (86 %) a dále také nedostatek bytů využitelných na sociální bydlení (64 %)“.¹⁰⁴ Více než polovina (55 %) zástupců městských částí označila také jako problematickou nedostatečnou spolupráci s úřadem práce. Necelá třetina

¹⁰¹ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 84

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 85

¹⁰⁴ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 101

pak označila jako překážky nedostatečnou personální kapacitu (32 %), nedostatečnou kapacitu sociálních služeb (27 %) a nedostatek finančních zdrojů (23 %) samotných městských částí.¹⁰⁵

Některé městské části také hovořily o odporu obyvatel k pomoci cílové skupině osob bez přístřeší, které způsobují překážky při vzniku sociálních služeb v dané lokalitě. Zcela minimálně se vyskytovala odpověď, že chybí dotační tituly na projekty nebo nedostatečná spolupráce s Magistrátem hl. m. Prahy. Většina městských částí pak neidentifikovala, že by měla nevyužité kapacity pro osoby bez přístřeší. Jedna městská část dokonce zmínila, že existují pozemky pro vybudování těchto služeb, ale chybí „personál a ochota společnosti mít takové zařízení v blízkosti.“¹⁰⁶

Dle sociálních pracovníků ve výzkumu Mikeszové a Luxe (2013) je hlavní bariérou reintegrace nedostupnost bydlení. Například pro osoby žijící v azylovém domě je velmi těžké nalézt si bydlení. Jednak z důvodu finančních, jelikož jsou všude byty velmi podobně drahé, a jednak často majitel nechce pronajímat byt někomu, kdo bydlel v azylovém domě. Tito lidé jsou pak považováni za ohroženou skupinu.¹⁰⁷

Pokud však nezískají legální bydlení s nájemní smlouvou, nemohou mít nárok na příspěvek na bydlení. Jedná se pak o začarovaný kruh, kdy je problematické, že jedinec nemá bydlení, a tak si nemůže nalézt ani práci. Jeden z respondentů uvádí, že pokud člověk přespává v noclehárně, tak pak načichne a už vůbec nemá šanci uplatnit se na pracovním trhu. Nezíská pak ani brigádu.¹⁰⁸

Nemožnost nalézt si bydlení pak vede k rezignaci. Když má kolem sebe člověk samé osoby, které neplatí nájem a nikdy nepracují, tak nemá motivaci, aby to dělal on. Takové vzorce chování bývají například ve vyloučených lokalitách a azylových domech. Jedinec se po pár neúspěších vrací k zaběhlému chování.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 101

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Mikeszová, Lux, *Faktory*, 2013, s. 41

¹⁰⁸ Mikeszová, Lux, *Faktory*, 2013, s. 41

¹⁰⁹ Mikeszová, Lux, *Faktory*, 2013, s. 41

Dostupnou, ale i dočasnou (zpravidla na jeden rok) variantou bydlení jsou azylové domy. Jedná se o pobytovou sociální službu, kde jsou však nastaveny určitá pravidla a povinnosti, které musí jedinec plnit a dodržovat. Má zde možnost spolupracovat se svou klíčovou sociální pracovnící, která mu pomáhá při řešení jeho obtížné sociální situace. Tato spolupráce však často bývá podmínkou bydlení v azylovém domě.

1.4.4. Ústavní výchova nebo vězení

Velká část osob, vyrůstající v ústavní péči se mimo ústav setkává s potížemi jednat samostatně a cítí nedůvěru ve společnost. V ústavní či nápravné péči existuje jiný standard uspokojování základních potřeb než v běžném životě. Klienti dodržují řád a není prostor pro jejich svobodné rozhodování. Omezení jsou pak příčinou existence *neformálních systémů*, které způsobují, že se osobám nedaří uspokojovat nadstandardní potřeby mimo ústav.¹¹⁰ Hovoříme tu o syndromu návyku na ústavní péči, který se týká hlavně osob propuštěných z výkonu trestu, osob z výchovného ústavu, dětského domova, imigrantů z uprchlických táborů a podobně.¹¹¹

Spousta lidí bez přístřeší pochází z dětských domovů. Vycházejí z domovů v 18 letech zcela nepřipraveni na běžný život. Neumí pracovat, nemají kvalifikaci, vzdělání a nemají se ani na koho obrátit v případě potřeby. Existuje pak velké riziko, že se tito lidé stanou členy nějaké skupiny, která je bude vydírat nebo zneužívat.¹¹²

Pokud je jedinec v ústavním zařízení dlouhodobě, může mít po propuštění z ústavu zničenou strukturu sociálních vazeb a být dezorientovaný v čase i na trhu práce. V ústavním zařízení jedinec získá jen nízkou kvalifikaci a bývá málo motivován, jelikož se od něj příliš neočekává. Častý bývá odchod jedince z místa trvalého bydliště do většího města, kde ho nikdo nezná, kvůli stigmatizaci ze strany zaměstnavatelů. To však způsobuje problematiku při jednání s úřadem práce a při žádání o sociální dávky. Pokud je jedinec navíc

¹¹⁰ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 39

¹¹¹ Musil 2000 in Marek, Strnad Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 39

¹¹² Hradečtí, *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, 1996, s. 32

delší dobu bez příjmu, může mít problém s hledáním bydlení. Může také ztratit sociální vazby a nacházet se v sociální izolaci.¹¹³

Pobyt ve vězení může být velmi stresovou záležitostí. Psychosociální účinky vězení mají pro vězně hodnotu jako úmrtí člena rodiny. Jedinec ztrácí soukromí a dostává se do materiální a psychické izolace s neutichající nudou. Jedinec se postupně adaptuje na vysoce organizovaný způsob života a stává se tak závislý na denním režimu i přidělu jídla. V důsledku nudy a stereotypu pak vězeň rezignuje na cokoli, co by vykonával z vlastní vůle. Vězeň také přijímá antisociální hodnoty vězňů, aby nevyčníval ze skupiny.¹¹⁴ Po propuštění z vězení se pak lidé často nemají kam vrátit. Někteří se ocitají bez jakéhokoliv rodinného zázemí, bez dokladů a bez možnosti mít nárok na jakoukoliv sociální dávku a bydlení.¹¹⁵

Popsané chování, které vykazují lidé drženi dlouhodobě v ústavech, se pak může projevovat prostřednictvím závislosti na sociálních službách, anebo dokonce zneužíváním sociální pomoci. Tyto dva aspekty bývají charakteristické pro osoby bez přístřeší. Příčinou závislosti bývá snadná dostupnost těchto služeb.¹¹⁶

¹¹³ Musil 2000 in Marek, Strnad Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 39-40

¹¹⁴ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 41

¹¹⁵ Hradečtí, *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, 1996, s. 31

¹¹⁶ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012 s. 41

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část se zaměřuje na problematické faktory ovlivňující reintegraci do majoritní společnosti, které jsem zjišťovala prostřednictvím kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů s osobami bez přístřeší.

2.1. Výzkumný problém

Ocitnout se bez domova představuje pro člověka velké neštěstí a je velmi obtížné se z této složité situace dostat. Proto se domnívám, že je při práci s osobami bez přístřeší důležité znát bariéry při návratu do většinové společnosti a uvědomit si tak, s čím se jedinec musí potýkat. Výzkum byl proveden s lidmi bez přístřeší v průběhu dvou dní v Oddělení sociální prevence Úřadu městské části Praha 1.

2.2. Cíl výzkumu

Primárním cílem praktické části této bakalářské práce je zaměřit se, jaké faktory mohou přispívat k problematické reintegraci osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy. Výzkum je zaměřen především na ověření a doplnění poznatků získaných z literatury. Jedná se o pochopení souvislostí a větší proniknutí do této problematiky prostřednictvím skutečných názorů této vyloučené skupiny.

2.3. Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka této bakalářské práce a tohoto výzkumu zní: Jaké faktory mohou přispívat k problematické reintegraci osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy?

Hlavní otázka je pak rozdělena na tři podotázky:

1. Jaké individuální faktory vnímají lidé bez přístřeší jako problematické při reintegraci do majoritní společnosti?
2. Jaké strukturální faktory vnímají lidé bez přístřeší jako problematické při reintegraci do majoritní společnosti?
3. Ovlivňují každodenní činnosti osob bez přístřeší jejich reintegraci do majoritní společnosti?

2.4. Metodologie výzkumu

Ve výzkumu jsem využila kvalitativní přístup a jako techniku sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, pomocí něhož jsem uskutečnila rozhovory s lidmi bez přístřeší. Cílem rozhovorů je získat detailní a komplexní informace o daném jevu.¹¹⁷

Kvalitativní výzkumný přístup je převážně založen na indukci, která je charakteristická odvozováním z jednotlivých výroků na tvrzení obecného charakteru. Jednotlivé výroky však nepopisují všechny možnosti, a tak je obecné tvrzení charakteru pravděpodobnostního.¹¹⁸ Kvalitativní metoda však nepoužívá pouze indukci, ale například také abdukcí a dedukci. „Abdukce je metoda, která spojuje jednotlivost s celkem.“¹¹⁹ Výzkumník přemýšlí nad systémem faktů a poté prohlásí, že by vše sedělo, pokud by daná hypotéza byla pravdivá.¹²⁰ Dedukce odvozuje závěr z množiny tvrzení, které považuje za pravdivé. Používáme ji, pokud chceme nějaký případ podřídít určitému pravidlu.¹²¹ Při kvalitativním výzkumu se tedy nevyužívá pouze indukce, ale jednotlivé metody se střídají.¹²² Data se v kvalitativním výzkumu analyzují a interpretují hledáním významových vztahů a spojováním deskriptivních kategorií do určitých logických celků.¹²³

¹¹⁷ Švaříček, Šedová, *Kvalitativní*, 2014 s. 13

¹¹⁸ Švaříček, Šedová, *Kvalitativní*, 2014, s. 14

¹¹⁹ Švaříček, Šedová, *Kvalitativní*, 2014, s. 15

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Hendl, *Kvalitativní*, 2005, s. 36

¹²² Švaříček, Šedová, *Kvalitativní*, 2014, s. 15

¹²³ Švaříček, Šedová, *Kvalitativní*, 2014, s. 16

Souhrnně můžeme říct, že kvalitativní technika sběru informací je technikou, kdy zkoumáme jevy a problémy v autentickém prostředí a snažíme se tak získat komplexní obraz daného problému prostřednictvím hlubokých dat. Můžeme také hovořit o určitém specifickém vztahu mezi výzkumníkem a respondentem. Záměrem kvalitativního výzkumu je rozkrýt, jak lidé prožívají, chápou a vytvářejí sociální realitu.¹²⁴

2.5. Realizace výzkumu

Výzkum byl realizovaný na pracovišti Oddělení sociální prevence Úřadu městské části Praha 1. Rozhovory byly vždy prováděny v zadní místnosti úřadu v soukromí, kde jsem byla jen já a respondent. Za respondenta považujeme člověka, který odpovídá na přímé otázky kladené výzkumníkem.¹²⁵ Skutečnost, že byly rozhovory uskutečněné v prostředí úřadu, mohly ovlivnit odpovědi respondentů.

Výzkum byl proveden během dvou dní v měsíci lednu. Konkrétně se jednalo o pondělí, kdy jsem prováděla rozhovory od začátku do konce pracovních hodin pracoviště, a středu, kdy jsem byla na pracovišti od začátku pracovních hodin do poledne.

Rozhovory jsem se snažila vzhledem k cílové skupině udělat spíše kratšího rozsahu. Jeden respondent dokonce téměř odešel, když jsem začala hovořit o podepsání informovaného souhlasu a nabyt tak dojmu, že rozhovor zabere spoustu času. Někteří respondenti se však rozpovídali více.

Vzhledem k polostrukturované formě kvalitativního výzkumu sloužily otázky v rozhovoru (viz příloha č. 2) spíše jako určitá osnova toho, na co jsem se chtěla ptát. Otázky jsem však přizpůsobovala obsahu rozhovorů, občas jej střídala, případně pokládala otázky doplňující.

¹²⁴ Švaříček, Šedová, *Kvalitativní*, 2014, s. 17

¹²⁵ Hirt, *Vybrané*, 2012, s. 60

2.6. Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek sestává ze 12 osob bez přístřeší. Z toho 11 mužů a 1 žena ve věku od 37 do 73 let. Jedná se o osoby bez přístřeší, kteří žijí na ulici, v noclehárnách, na ubytovnách a jeden respondent v sociálním bytě. Další respondent uvedl kromě noclehárny, že občas přespí i v práci nebo u svých známých.

Respondenti podepisovali informovaný souhlas s výzkumem (viz příloha č. 1) a byli informováni o podmínkách a o možnosti odstoupení z výzkumu. Kromě jednoho respondenta všichni souhlasili s nahráváním. S respondentem, který nesouhlasil s nahráváním jsem mluvila a povolil mi s ním rozhovor vykonat. Jeho výroky však necituji, ale používám je spíše pro kontext.

2.7. Výsledky výzkumu

Rozhovory byly z původní audio verze doslovně přepsány a nakódovány. Celkem bylo vytvořeno 12 očíslovaných rozhovorů. V následující kapitole budu popisovat hlavní znaky jednotlivých kategorií, které vyplynuly při jejich kódování. Kategorie jsou seřazené dle výzkumných otázek, podle jejichž řazení byly také zhruba pokládány otázky v rozhovorech. Ke každému pojmu jsem přiřadila zajímavou doslovnou citaci z rozhovoru týkající se daného pojmu. „T“ značí tazatele a „R“ respondenta.

2.7.1. Individuální faktory ovlivňující reintegraci

První kategorie vyplývající z teoretické části hovoří o individuálních faktorech ovlivňujících reintegraci, podle které jsem tuto kategorii zařadila při analýze rozhovorů.

A. Rozpad rodiny

Jednou z možných příčin propadu na ulici se v rozhovorech ukázal rozpad rodiny, který respondenti uváděli jako důvod ztráty bydlení.

Jednalo se buď o rozchod nebo rozvod s partnerkou, zapříčiněný buď závislostí na alkoholu, nebo ztrátou zaměstnání, a doslova „vyhození“

partnerkou z domu, anebo úmrtí členů rodiny. V jednom případě respondentovi zemřela matka a jeho bratr ho připravil o bydlení, na jiného respondenta dolehlo úmrtí téměř celé rodiny:

„Za prvé mi umřela celá rodina, máma, táta, bráchu mi zabili, sestra mi umřela. Za druhé nechala támhle bejvalá, s tou mám tři děti. No, ale děti mám na pořádku, tak ještě jsem z toho nezbláznil. Můj brácha se z toho zbláznil a umřel chudák v blázinci. Já ještě normálně funguju.“ (Rozhovor č. 1)

B. Sociální izolace

Jak již bylo řečeno v teoretické části, sociální kontakty jsou pro osoby bez přístřeší při reintegraci do majoritní společnosti klíčové. V rozhovorech se objevilo odříznutí od rodiny i bez kontaktu na děti. Dále se objevily problémy, kdy by se respondenti měli na koho obrátit, ale museli by mít dostatek finančních prostředků na cestu. Pozitivní důsledek vztahů s majoritní společností prokázal respondent, který hovořil o tom, že má přátele a známé mezi lidmi, kteří nejsou bez domova, jelikož u nich občas přespává. Byl za ně velmi vděčný.

Jeden respondent také uvedl, že měl dříve přátele, kteří mu nabízeli bydlení a naznačoval, že je odmítal. Dnes už mu však nikdo bydlení nenabídne, jelikož se bojí, že by je okradl. Obával se, že si všichni myslí, že jsou všichni lidé bez přístřeší stejní. Říkal, že tomu tak ale není:

„No a dneska to moc dobrý není, protože ty lidi nejsou. Nikdo mě neveme do bytu, protože mi nevěří, abych ho náhodou neokrad. Ne, si myslej, jo. Já to nedělám, ale si myslej, že jako jsme všichni v jednom stejný. No, nejsme všichni stejný.“ (Rozhovor č. 8)

C. Dluhy

V rozhovorech byly zmíněné problémy s dluhy. Jeden respondent uvedl, že na něj kamarád založil firmy a že mu asi způsobil dluhy. Řešil však tento problém na policii a zmíněný kamarád je nyní ve vězení.

Další respondent uvedl problematiku týkající se zadlužení na ulici. Hovořil o tom, že má syna na vysoké škole a nemá z čeho platit výživné, a tak mu vznikají dluhy. Tvrdil, že ho čeká soud a bojí se, že půjde do vězení.

„Já ještě platím na posledního syna, on dělá vysokou školu, jako elektrotechnik, je mu jedna dvacet, takže budu platit do šesta dvaceti let. Pravděpodobně v únoru bych měl jít znovu k soudu, protože jsem neposlal ani korunu, protože jsem neměl z čeho. A jestli mě zavřou, tak to je můj konec. Za čtyři roky to dělá sto čtyřicet tisíc.“ (Rozhovor č. 11)

D. Alkohol a jiné návykové látky

Respondenti razantně odmítali, že by užívali jakékoliv drogy. Bylo zřejmé, že si uvědomují závažnost jejich užívání a že na nich nechtějí být závislí. Objevilo se pouhé vyzkoušení marihuany.

Alkohol se v rozhovorech již objevil a odpovědi byly velmi různorodé. Objevil se i jako příčina propadu na ulici a jednou, že je respondent po léčbě alkoholové závislosti. Objevily se také odpovědi naznačující, že se respondenti napijí jen občas, anebo tehdy, pokud osobě někdo alkohol koupí. Respondent, který uvedl, že si občas alkohol dá, naznačoval, že má kvůli němu problém se někde ohrát a strávit den, jelikož když sežene peníze, tak si se známými koupí alkohol a pak nikam nemůže, jelikož musí absolvovat test na alkohol.

Také se objevil negativní postoj vůči osobám závislým na alkoholu nebo drogách. Jeden respondent uvedl, že chodí na pivo, ale jinak alkohol nepotřebuje. Byl však na tuto problematiku velmi zaměřený, a i když jsem se na tuto oblast přímo nezeptala, tak v rozhovoru sám o užívání alkoholu mluvil a hovořil o tom, jak pijí ostatní bezdomovci. Přičemž respondent vždy zdůraznil, že se napije, jen tehdy, pokud mu někdo alkohol dá, ale jinak ho nepotřebuje. Také upozorňoval na to, že nebude kvůli alkoholu žebrať:

„Chodím na pivo, jo, ale nepotřebuju, abych se napil, že to musím mít. Není, nic. Když občas je, tak je. Když není, tak není. Já nebudu somrovat za ulici - chci na pivo. Není, tak není, tak nebude pivo.“ (Rozhovor č. 8)

2.7.2. Psychické potíže

Objevila se také zkušenost s psychickými potížemi. Jeden respondent uvedl, že už ho nebaví život, který žije na ulici. Tvrdil, že už je na něj příliš starý a byl celkově ze své životní situace zničený. Další respondent, který dříve pracoval jako lékař na psychiatrii, se sám na psychiatrii dostal poté, co byl propuštěn z vězení a ocitl se na ulici:

„Takže jsem šel na psychiatrii a oni mě přijali. No a deset dní jsem si tam odpočinul, no, potom mě pustili, jo, a řekli, když budeš mít problémy, tak přijď zas. No tak jsem zas přišel (--). To jsem nikdy neměl, za celý život jsem netrpěl jako takovou úzkostí, a tak silnou, že...

T: A z čeho to bylo?

R: Nadávky, a ty sprosté, ale to já jsem v životě...

T: Takže tam venku jste měl úzkosti z nich?

R: No...“ (Rozhovor č. 6)

2.7.3. Strukturální faktory ovlivňující reintegraci

Tato kategorie, se stejně jako předchozí, zaměřuje na faktory související s teoretickou částí. Tentokrát však na faktory strukturálního neboli vnějšího charakteru.

A. Příspěvky a dávky

Ohledně příspěvků, dávek, a celkově pomoci ze strany státu, se střídala spokojenost s nespokojeností. Někteří respondenti nepobírali vůbec žádné příspěvky a dávky. Důvody nepobírání byly, že o tuto pomoc od státu respondenti nestojí. Jeden respondent uvedl, že i přesto, že o příspěvky a dávky nežádal, tak si myslí si, že je náš stát ohledně nich poměrně vstřícný. Někteří respondenti pobírali dávky hmotné nouze nebo invalidní důchod. Také se jednou objevilo, že si respondent zapomněl zažádat o starobní důchod.

Jeden respondent uvedl, že má zažádáno o invalidní důchod, ale dlouhodobě má se zařizováním sociálních dávek a příspěvků problém, a řeší ho

s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Žádá o vyplacení dávek zpětně. Jeho názor na pomoc státu byl velmi negativní.

Další respondent byl ve složité situaci a tvrdil, že má na sebe kvůli svému kamarádovi napsaných několik firem, a tak mu žádost o pomoc v hmotné nouzi neuznali. Momentálně řeší, jak se z těchto firem vymazat.

„No, ale i tak vlastně teď jdete vyřizovat na úřadu. Hmotnou nouzi jdete vyřizovat... věci ohledně peněz a nemáte nárok na nic. Protože mi řekla – vy jste bohatej, vy vlastníte pět firem.“ (Rozhovor č. 9)

B. Jednání s úřadem práce

Při jednání s úřady práce respondenti mluvili o tom, že se jim s nimi špatně komunikuje a někdy se s respondenty nechtějí bavit. Pokud je ovšem žadatel slušně oblečený a slušně se i chová, tak na úřadu práce s člověkem jednájí dobře.

Část respondentů uváděla, že buď na úřad práce nechodí, nebo jsou z evidence vyřazeni. Důvodem bylo, že je taková podpora nezajímá a nechtějí jí. Jeden respondent uváděl, že mu přišlo zbytečné se na něj hlásit, protože byl většinou doma třeba 14 dní, ale pak 14 dní pracoval. Další respondent uvedl, že na úřad práce přestal chodit, jelikož měl pocit, že ho využívají. Z jeho výpovědi bylo patrné, že nebyl spokojen s výší dávek, a tak o ně přestal žádat.

Také se objevilo tvrzení, že si respondentka chtěla zažádat o pomoc v hmotné nouzi, ale zjistila, že s každým úřadem práce se jedná jinak a každé kontaktní pracoviště úřadu práce poskytuje odlišnou podporu:

„Každý úřad je to, každý úřad je jinej. A každěj úřad si to dělá, i když máš stejný zákony. Jo, ale každěj úřad si to dělá podle sebe. Oni to mají podle zákonů, to je pravda, ale každěj si to dělá podle sebe. Každěj.“ (Rozhovor č. 2)

C. Sociální služby

Někteří respondenti hovořili o pražských sociálních službách určených pro osoby bez přístřeší. Nebyli příliš spokojeni s poskytovaným jídlem pro osoby bez domova a podmínkami v pobytových službách. Například hovořili o tom, že

je těžké se v určitých službách vyspat, jelikož si ostatní osoby na pokoji mezi sebou celou noc povídají a dělají hluk. Jeden respondent si také stěžoval na ne příliš vstřícné jednání ze strany pracovníků služeb.

Bylo zřejmé, že tyto nevyhovující podmínky se pro některé respondenty stávají motivačním faktorem pro změnu jejich situace:

„Právě kvůli tomu jako třeba zařizuju se, snažim se, aby to nějak šlo, abych příští rok...nechci do (nejmenovaná pražská čtvrť) mezi bezdomovce. Já to řeknu po pravdě. To nechci. Mně se to přičí.“ (Rozhovor č. 8)

2.7.4. Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je dle teoretické části této práce faktorem individuálním i strukturálním. Při kódování se však tento faktor ukázal jako významnou kategorií, a proto je z něj samostatná kapitola. V rozhovorech se objevovaly příčiny nezaměstnanosti a bariéry, se kterými se respondenti setkávají při pokusech získat si zaměstnání.

A. Nezaplacení nebo velmi nízké finanční ohodnocení

Respondenti hovořili o problémech se získáním finanční odměny za vykonanou práci. Objevila se zkušenost s nezaplacením nebo jen s velmi nízkým finančním ohodnocením. Jeden respondent uvedl, že pomohl někomu s prací na domu a dostal pouze 50 korun. Jednalo se však pravděpodobně o ústní dohodu, a ne o práci na smlouvu. Respondent však sdělil, že by si své schopnosti chtěl nechat zaplatit a za 50 korun dělat nechce.

Další respondent upozorňoval na podmínky při pracích načerno a sdělil, že dostal na brigádě na Slovensku pouze 2 eura za týden. Dokonce na jednom pracovišti pracoval na smlouvu, ale i tak prý zaplacen nedostal.

„No, měl jsem smlouvu, všecko, a stejně nezaplatili, takže...“ (Rozhovor č. 11)

B. Nevhodné nebo náročné pracovní podmínky

Respondenti hovořili o nevhodných nebo příliš náročných pracovních podmínkách, které je odrazují od některých profesí. Upozorňovali na ně hlavně při práci načerno. Jeden respondent hovořil o nepřijatelných podmínkách některých firem, kde zjevně považoval za teoreticky možné, že by tam mohl jít pracovat, ale odrazují ho místní pracovní podmínky: „*Tam prostě se pomalu nemůžete ani vyčůrat, ani nasnídat, ani najíst, nic.*“ (Rozhovor č. 11) A o práci ve skladu tvrdil, že hrozí riziko při jízdě s paletovým vozíkem, že se mu zboží sesype a pak ho musí platit. Doplňování zboží přenechávají spíše studentům, kteří mohou pracovat při studiu.

Jeden respondent uvedl, že má špatnou zkušenost s prací, kde jednomu člověku přebíral ovoce a zeleninu, aby jej mohl prodávat. Když však po něm chtěl víc peněz, někoho na něj poslal a ty ho zbilil.

Další respondent sdělil, že má zase špatnou zkušenost s pracovními pohovory:

„*A zas kolikrát když jdete na ten pohovor, tak s váma mluvěj jako zbiječky, že jo, takže oni si myslěj, že oni jsou nejslušnější...*“ (Rozhovor č. 4)

C. Absence osobních dokladů

Jako další bariéra při hledání zaměstnání se v rozhovorech ukázala absence osobních dokladů. Dle respondentů je bez osobních dokladů nezaměstnatelní. Jako důvody neexistence osobních dokladů se v rozhovorech objevily krádeže a i tvrzení, že respondentovi ukradli až tři občanské průkazy za rok.

Jako závažnou se stala překážka při hledání práce u respondenta, který pracoval jako taxikář a byl mu ukraden řidičský průkaz.

Dalšími důvody absence dokladů bylo neprodloužení si občanského průkazu a neschopnost si zařídit osobní doklady kvůli rodnému bydlišti mimo Českou republiku. Respondent měl rodné bydliště v Bratislavě a tvrdil, že by mu doma pomohli a má tam i rodinu. Bohužel se tam ale nemá, jak dostat:

„No, chtěl by jsem se z toho dostat, ale jak, já nevím. Teď jsem bez dokladů a jsem z toho hotovej. Úplně jsem z toho na prd. A peníze nemám, nemůžu sehnat. Já by jsem jel domů a doma bych si zařídil doklady. Tam by mi pomohli. Dcerka nebo děti nebo kluk, anebo by sem zavolal tam domu. Já nemám mobily, mi tam ukradli.“ (Rozhovor č. 1)

D. Zdravotní stav

Respondenti hovořili o svém zdravotním stavu jako o dalším problematickém faktoru při hledání zaměstnání. Popisovali, jak je zdravotní stav limituje při hledání práce v určitých profesích a oborech. Nejhuře byl omezován respondent s epilepsií a dalšími přidruženými zdravotními problémy, který tvrdil, že má zakázáno dělat například ve výškách, u pásové výroby, u bezpečnostních složek, neměl by přicházet do styku s vysílačkami, neměl by pracovat dvanáctihodinové směny a neměl by se rozčilovat. Podobný problém měla respondentka s astmatem, která nemůže pracovat nikde, kde je ve styku s prachem. Dále se objevila i zkušenost s vyřazením z úřadu práce kvůli nemoci:

„No, ještě nedávno, měl jsem bércový vředy. A vyřadili mě z evidence úřadu práce, že jsem nepřinesl jedno razítko, i když jsem přinesl potvrzení od svojí doktorky, tak mě na půl roku vyřadili.“ (Rozhovor č. 11)

E. Absence pracovních míst

Objevovaly se také zkušenosti s obtížemi nalezení si zaměstnání. Jeden respondent dříve pracoval na živnostenský list společně s kolegy, kteří však zemřeli a poté si už k sobě žádného kolegu nenašel. Dále se objevovaly tvrzení, že je těžké si nalézt práci, jelikož je spousta pracovních míst už zabraných nebo se propouští:

„Je to těžký teďkon, někam se dostat. Tam jsou jen starý fleky usazený, no, to stačí. Co tam dělaj pár roků, anebo starší lidi. Ty nechají, no. Ale tady ty noví a tady tamtom ty mladší, ty všechno propouštějí.“ (Rozhovor č. 1)

F. Věk

Otázka věku byla reflektována spíše staršími respondenty nad 58 let. Mladší respondenti o tomto problému nehovořili.

Respondenti mluvili o problematice nalezení práce kvůli věku. Nejstarší respondent, kterému bylo 73 let, uvedl, že už se ve svém věku ani nad prací nezamýšlí. Jeden respondent tvrdil, že pracoviště chtějí většinou zaměstnávat ty mladší, jelikož je to pro ně lukrativnější:

„Jo, ale jako prostě je to takhle, že dneska jako v těch letech letech...Většinou chtějí ty mladší, protože to je pro ně lukrativnější a věděj třeba, věrnostní bonusy a blablabla a takovýhle. V tomhleto směru.“ (Rozhovor č. 4)

G. Trestná činnost a pobyt ve vězení

Trestná činnost a pobyt ve vězení se také ukázaly jako překážka pro hledání si zaměstnání. Pobyt ve vězení byl jedním respondentem označen i jako samotná příčina ocitnutí se bez domova, kdy neměl kam jít, když ho propustili. Respondent má však nyní třetí stupeň invalidního důchodu a pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi. Někteří respondenti jen uvedli, že ve vězení byli.

Další respondent uvedl, že má dvouletou podmínku, a protože nemá čistý trestní rejstřík, nemůže si nalézt vhodné zaměstnání.

„Prvně se musím zbavit mojí podmínky. Co mám podmínku. Já mám podmínku dvouletou. A tu když nedodržím, tak du na čtyři měsíce sedět do vězení zas. Takže já jako, tady nejedná se o důchod, vím, že mám dluhy, to jako ty dluhy se mnou půjdou až do důchodu už. Ale tady je, kdybych měl čistej výpis trestů, tak práci, jenže všude chcou čistej výpis. Takže teď mám na Rubikon, kterej se o toto zajímá. O tyhle lidi.“ (Rozhovor č. 7)

2.7.5. Každodenní činnosti

Tato kategorie byla zaměřena na souvislosti s každodenním trávením dne osob bez přístřeší a vlivu na jejich reintegraci. Zaměřovala jsem se především na souvislosti mezi bydlením a jejich běžným trávením dne.

A. Procházení se

Někteří respondenti popisovali svůj běžný den tak, že se prochází nebo toulají. Někteří naznačovali, že i žebrají peníze. Jeden respondent popisoval svůj běžný den tak, že když získá nějaké peníze, potká se se známými a koupí si alkohol, který pak způsobí, že nemůže jít nikam spát, jelikož po něm všude chtějí absolvovat test na alkohol. Hovořil o tom, jak má těžký život, a že spát na ulici je hrozné, obzvláště v zimě. Někteří respondenti však uváděli ještě další aktivity. Jeden respondent sdělil, že se živí sběrem, občas něco sebere, krmí holuby a od nikoho nic nechce. Další respondent projevoval o něco větší snahu něco udělat se svou situací, a tvrdil, že se v úřední dny chodí zeptat, jestli mu nepřišla pošta, anebo navštěvuje sociální službu Rubikon, kde se ptá na práci. Uvedení respondenti bydleli buď venku, nebo na noclehárně.

Jeden respondent tvrdil, že prakticky nemá kde přes den být, jelikož ho všude v Praze vyhazují:

„R: Chodím po ulicích, no, nikde Vás nenechaj.

T: Vyhazujou Vás?

R: No, všude nás vyhazujou jako bezdomovce. Na Hlavní nádraží nesmíme, tam security vyhazuje, na Masarykovým nádraží taky, do metra taky nemůžu, to mám taky plno revizorů. Není to jednoduchý, no.“ (Rozhovor č. 11)

B. Distancování se od ostatních osob bez přístřeší

Někteří respondenti hovořili o nepříjemných a těžkých situacích ostatních osob bez přístřeší. Bylo zřejmé, že nechtějí žít jako oni a snaží se od nich distancovat. Byl zde znát určitý motivační faktor něco udělat se svou dosavadní situací a uvědomění, že jejich současný stav ještě není tak hrozný. Objevovaly se názory, že když člověk hodně klesne, tak už nemá sílu vstát. Jeden respondent se dokonce od ostatních bezdomovců distancoval tím, že se s nimi vůbec nebaví a naznačoval, že je vůbec neuznává. U části respondentů bylo skutečně zřejmé, že se s bezdomoveckým způsobem života neztotožňují.

Dalšímu respondentovi zase vadila lenost a neochota ostatních osob bez přístřeší se svou situací něco dělat:

„Že si někdo stěžuje, tak si stěžuje. No, to jsou lemplové, kterým prostě... Vemte si to, že tady žijou na ulici lidi, já je neodsuzuju, ale až na ulici on už je prostě ztotožněnej s tímhle způsobem života. A už prostě, jemu to vyhovuje, tak nebude dělat nic.“ (Rozhovor č. 4)

C. Péče o sebe

Někteří respondenti svůj běžný den popisovali tak, že začali líčením ranní nebo večerní rutiny, která sestávala z péče o sebe. Jednalo se hlavně o hygienu, ale celkově byla patrná snaha o určitý denní řád. Tito respondenti bydleli v noclehárnách, na ubytovnách, a jeden respondent dokonce v sociálním bytě, který hovořil o tom, že začíná den tak, že si zacvičí na záda.

Vzhledem k bydlení respondentů si myslím, že existuje určitá souvislost mezi péčí o sebe a svou momentální situací. Ten, kdo se o sebe řádně stará a pečuje, má zjevně motivaci zlepšit svou momentální situaci. Jeden respondent dokonce uvedl, že vstane a pak celý den pracuje jako taxikář:

„R: Můj každodenní den je ten, že ráno vstanu, umeju se, obleču si čisté věci, dám si kafe, cigáro, sednu do auta a jezdím.

T: Pracujete? Dobře.

R: A jezdím až do večera.“ (Rozhovor č. 9)

2.7.6. Plány do budoucna

Tato kategorie je zaměřena na určitou sebereflexi respondentů prostřednictvím jejich plánů do budoucna a poukázání na souvislosti s jejich snahou udělat něco se svou situací.

A. Soustředění se na přítomnost

Při mé otázce „Kde si myslíte, že budete za rok a proč?“ někteří respondenti nevěděli, jak odpovědět a bylo zřejmé, že jsou zaměřeni spíše na přítomnost. V takovém případě pak byly nutné doplňující otázky, kde by respondent například chtěl být za rok, nebo jaký je jeho sen.

Tito respondenti zaměřeni spíše na současnost bydleli buď venku, nebo na noclehárně a jeden respondent uvedl, že občas bydlí i na ubytovně, ale záleží však na financích. Uvádím pro zajímavost citaci jednoho respondenta:

„R: Jako...já si nemyslim nic. Já nevím. Já jako, já neplánuju.

T: Vy žijete spíš přítomností?

R: Já žiju, jak mi to děda říkal – nikdy neplánuj. Neplánuju. Ono to vždycky samo přijde.“ (Rozhovor č. 7)

B. Rodina a partnerky

Mužští respondenti uváděli, že by si buď chtěli najít partnerku, anebo by se chtěli k původní partnerce a ke své rodině vrátit. Jediná žena, kterou jsem měla mezi respondenty, mluvila o tom, že by byla ráda, aby za ní přijel její syn a neteř a ona by jim uvařila.

Jeden respondent hovořil o své partnerce. Nebylo zcela zřejmé, jestli se jednalo o aktuální, nebo bývalou partnerku, ale hovořil o tom, že by potřebovala jít na operaci se svým psem. Bohužel jí respondent však nemůže pomoci. Bylo zřejmé, že je pro něj tato nepříjemná situace motivačním faktorem a chtěl by být v domácnosti ten, který vydělává peníze.

„Ona je hodná, ona je vopravdu člověk takovej potřebuje pomoci. Minule měla pejska. Já jsem úplně nevydržel. Ona na operaci s malým pejskem, když to řeknu z hlavy. Ono to stojí peníze. Já bych jí rád pomoh, ale já nemám, já nemám, já si nepůjdu pučovat peníze od vás nebo od někoho jinýho. Já nemám a operace malýho psa říkala, že stojí patnáct set. Kde to seberu? Kde to seberu? Mám ukrást, nebo kde? Ani na papíru to neseženu, nikde. Pomoh bych jí. Ona by mě milovala ten člověk, ale já jí nepomůžu, já nemám. Ona sama dělá, platí byt, stará se, je sama doma. Chtěla by třeba chlapa. Já jí nemůžu pomoci, já nemám, já nemám, jsem na ulici, no.“ (Rozhovor č. 8)

C. Snaha změnit svou situaci

Rezignace ohledně změny své situace byla zřejmá jen u jednoho respondenta, který uvedl, že je na ulici již 25 let. Uváděl, že se svou situací už těžko něco udělá.

Ostatní respondenti uváděli, že by chtěli pracovat, nebo měli lepší bydlení. Někteří naznačovali, že by byli za změnu situace rádi, ale zdálo se, že neměli konkrétní plán, jak toho docílit. Jiní však konkrétní plány měli, jako například respondent, který v současné době bydlí na noclehárně a uvedl, že by se rád dostal na psychiatrii, kde by mohl nějakou dobu bydlet. Tvrdil, že má již zažádáno o pobyt. Bylo však zajímavé, že nemluvil o tom, že je tato psychiatrie zaměřená na léčbu závislostí.

Jediná žena z respondentů k této problematice uvedla, že čeká na sociální byt, jelikož je již rok na ubytovně a už si plánovala, jak si byt zařídí. Podobná situace byla i u dalšího respondenta, muže, čekajícího na byt.

Respondent, který pracoval jako taxikář, tvrdil, že se snaží šetřit a po koronavirové pandemii by si rád udělal rozšíření řidičského oprávnění, aby mohl jezdit do zahraničí a také by mohl znovu pracovat jako komparz u filmů:

„Jo, podnikám. Podnikám takový kroky, že vlastně jezdím, vydělávám, snažím se nějakou korunku uškrtnout a pak postupně růst. Až se uvolní ten koronavirus, tak já mám možnost zase natáčet filmy, že jo, jako komparz. Takže to už jsou další peníze, to už jsem potom zas krůček blíž.“ (Rozhovor č. 9)

4. DISKUZE

Jako první bariér pro reintegraci, která se objevuje v praktické části a je řazena do individuálních faktorů, je rozpad rodiny. Jedná se však o trochu jiný přístup, než jaký jsem probírala v teoretické části. Teoretická část hovořila o ne příliš prokázaném vlivu rozpadu původní rodiny osob na jejich pozdější ocitnutí se na ulici.¹²⁶ V rozhovorech se však objevovaly důvody ztráty bydlení v důsledku rozpadu rodiny. Jednalo se buď o úmrtí rodičů, které vedlo k určitému rozvratu zbývající rodiny, nebo o rozvody a rozchody, které vedly ke ztrátě bydlení. Myslím si, že rodina a s ní spojené problémy mohou mít na reintegraci vliv, ale jak již zaznělo v teoretické části, jedná se o faktor velmi subjektivní.¹²⁷

Sociální izolace, zejména ze strany rodiny však může ztěžovat reintegraci, jelikož jedinci nemají patřičnou podporu.¹²⁸ Velmi důležité jsou pro osoby bez přístřeší lidé z majoritní společnosti.¹²⁹ Poznatky získané z rozhovorů souhlasí s teoretickou částí. Respondent, který měl známé a přátele mezi lidmi z majoritní společnosti, měl tu výhodu, že u nich mohl občas přespat a byl za ně velmi rád. Od vztahů s ostatními osobami bez přístřeší, kteří situaci spíše zhoršují, se objevilo spíše distancování.¹³⁰ Některým respondentům se nelíbil jejich styl života a bylo zřejmé, že nechtějí žít jako oni. Je možné, že si respondenti tímto způsobem uvědomovali, že jejich životní situace ještě není tak hrozná, jako těch ostatních. Pozitivní faktor distancování se od ostatních osob bez přístřeší také tkví v tom, že identifikace sama sebe jako bezdomovce způsobuje menší šanci na návrat do většinové společnosti, která narůstá délkou pobytu na ulici a počtem přátel mezi bezdomovci.¹³¹ Jako příklad, kdy vztahy vzniklé až na ulici, situaci spíše zhoršují, byl respondent, který tvrdil, že když si

¹²⁶ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 30

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 257

¹²⁹ Vágnerová, Csémy, Marek, *Bezdomovectví jako alternativní*, 2013, s. 278

¹³⁰ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 257

¹³¹ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 207

sežene peníze, tak si se známými koupí alkohol a pak nemůže do žádné sociální služby, jelikož mu dělají test na alkohol.¹³²

Také se jako bariéra objevily dluhy. V teoretické části se objevil fakt, že někteří lidé bez přístřeší mají dluhy již z dob, než se ocitli na ulici, ale některým dluhy vznikly až po propadu na ulici.¹³³ Příkladem dluhů vzniklých až na ulici, byl respondent, který uvedl, že má syna na vysoké škole, na kterého musí platit výživné, ale když je na ulici, tak nemá finance a vzniká mu tak dluh. V důsledku neplacení výživného ho však může čekat až vězení.

Dle teoretické části souvisí užívání alkoholu s bezdomovectvím velice úzce a vede k jeho chronizaci.¹³⁴ Ve výzkumu se užívání alkoholu zjistilo u jednoho respondenta i jako příčina bezdomovectví společně v kombinaci s rozvodem. Nejčastěji se objevilo tvrzení, nebo naznačení, že respondenti pijí alkohol jen občas, ale jinak ho nepotřebují. Jeden respondent dokonce uvedl, že nemá rád alkoholiky a narkomany. Jak již ale zaznělo v teoretické části, mezi lidmi bez přístřeší se nachází i abstinenti.¹³⁵ Také je možné, že výpovědi respondentů byly zkresleny skutečností, že jsem rozhovory prováděla na úřadě, kde měli určitou obavu přiznat svou závislost.

Drogy, které mohou být další bariérou při reintegraci, neužíval nikdo z respondentů. Jeden respondent pouze uvedl, že vyzkoušel marihuanu. Proti drogám se respondenti stavili velmi razantně. Důvodem mohl být fakt, že mezi respondenty byly osoby ve věku od 37 do 73 let a s užíváním drog mají problémy spíše mladí bezdomovci.¹³⁶ Dle výzkumu (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013), kterého se zúčastnila skupina mladých bezdomovců, užívalo drogy 60 % a ve skupině bezdomovců středního věku pouze 22 %.¹³⁷ Praktická část tedy souhlasí se zjevně méně častým výskytem drog u bezdomovců ve středním věku.

¹³² Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018 s. 257

¹³³ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018 s. 224

¹³⁴ Clark, Barrett, Young, *A transactional*, 2014, s. 135

¹³⁵ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012 s. 25

¹³⁶ Johnson, Chamberlain, *Homelessness and substance abuse*, 2008, s. 342

¹³⁷ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 179

Poslední skupinou individuálních faktorů jsou psychické potíže. Teoretická část hovoří o tom, že samotné bezdomovectví není příčinou žádného závažného duševního onemocnění.¹³⁸ Bohužel jsem se na tuto oblast nezaměřovala dostatečně, ale v rozhovorech se ukázal pobyt na ulici jako faktor, který může mít určitý vliv na psychické potíže. Jeden respondent například hovořil o tom, že měl na ulici úzkosti a pak musel jít na psychiatrii.

Dle teoretické části je dlouhodobá nezaměstnanost faktorem individuálním i strukturálním. Stejně poznatky vykazuje i má praktická část. Prostřednictvím rozhovorů jsem však zjistila další poznatky týkající se nezaměstnanosti, které se neobjevily v teoretické části.

Prvním problémem, který se v rozhovorech ukázal, bylo, že v zaměstnáních respondentům poskytl za vykonanou práci pouze velmi nízké finanční ohodnocení, anebo jim nezaplatili vůbec. Většinou se jednalo o práce načerno. Jeden respondent však uváděl práci, kde byl zaměstnán na pracovní smlouvu, ale i tak zaplacen nedostal.

Kromě nezaplacení a špatného finančního ohodnocení si také respondenti stěžovali na celkově nevhodné či náročné pracovní podmínky. Znovu se objevilo poukázání na špatné podmínky při pracích načerno. Jeden respondent dokonce vyprávěl, že na něj muž, který ho zaměstnával, poslal muže, kteří ho zbili, protože chtěl dostat lepší finanční ohodnocení. Také se objevilo tvrzení o náročných podmínkách některých firem, které respondent zjevně považoval za teoreticky možné, kam by mohl nastoupit.

Častým problémem pro získání zaměstnání se v rozhovorech ukázala absence osobních dokladů. V teoretické části jsem hovořila pouze o problémech s absencí občanského průkazu nebo průkazu zdravotního pojištění při potřebě ošetření.¹³⁹ Dále také o problematice absence dokladů při propuštění z vězení.¹⁴⁰ Respondenti však hovořili i o značném problému, kdy je nikde nezaměstnají bez osobních dokladů. Jejich absence byla způsobená krádežemi nebo bydlíštěm

¹³⁸ Buckner, *Encyclopedia of homelessness – Epidemiology*, 2004, s. 5

¹³⁹ Veverková a kol., *Analýza*, 2020 s. 84

¹⁴⁰ Hradečtí, *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, 1996, s. 31

mimo Českou republiku, kdy si respondenti doklady nemohli zařídit. Také se objevilo, že si respondent nezařídil prodloužení platnosti dokladu.

Dalším problémem týkající se zaměstnání se projevila zdravotní stav respondentů. Poznatek se shoduje s teoretickou částí, která říká, že osoby bez přístřeší mají velmi často zdravotní problémy, které mohou mít vliv na jejich zaměstnání.¹⁴¹ Někteří respondenti hovořili o limitování profesí v důsledku jejich zdravotního stavu. Nejvíce byl limitován respondent s epilepsií. Dále se také objevila zkušenost s vyřazením z úřadu práce v důsledku nemoci.

Problémem je i absence pracovních míst. Respondenti uváděli, že je většina pracovních míst už zabraných, anebo se propouští. Tento faktor se přímo objevil v mé teoretické práci, kdy se obzvláště při hovoření o nedostatku míst, může jednat o obranný mechanismus, jak se práci vyhnout, místo toho, aby si přiznali nějaký hlubší problém, který je třeba vyřešit.¹⁴² V dnešní době koronavirové pandemie se však nemusí nutně jednat o výmluvu, ale o skutečný problém. Volných pracovních míst velmi ubylo a také se propouští.

Někteří respondenti nad 58 let hovořili o problému se svým věkem. Faktor souhlasí s teoretickou prací, která hovoří o velkém znevýhodnění osob na trhu práce mladších 25 a starších 50 let.¹⁴³

Posledním faktorem, který ztěžuje hledání a vstup do zaměstnání, který se objevil v rozhovorech, je trestná činnost a pobyt ve vězení. Někteří respondenti hovořili o tom, že pouze ve vězení byli. Jeden respondent však označil pobyt ve vězení za příčinu svého bezdomovectví. Jednalo se o problém, který je uvedený v teoretické části, kdy jedinec neměl po propuštění z vězení kam jít. V tomto případě se jedná o faktor strukturálního charakteru. Dále se objevil problém související s trestnou činností, kdy měl respondent dvouletou podmínku. Nemohl si nalézt žádné zaměstnání, jelikož většina zaměstnavatelů po něm požadovala čistý trestní rejstřík.

Nyní bych se ráda zaměřila na strukturální faktory ovlivňující reintegraci. Jako první budu hovořit o příspěvcích a dávkách. Někteří respondenti nepobírali

¹⁴¹ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 50

¹⁴² Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 21

¹⁴³ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 23-24

žádné sociální dávky. Důvody byly takové, že o tuto pomoc od státu nestojí. Teoretická část hovořila o tom, že v tomto případě může jít i o hrdost, kdy klienti tvrdí, že od státu nic nepotřebují.¹⁴⁴ Dále se objevilo i zapomenutí si o dávku požádat. Jeden respondent měl velký problém s vyplácením invalidního důchodu a dlouhodobě se přel s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Ostatní pobírali dávky pomoci v hmotné nouzi nebo invalidní důchod. Tento poznatek souhlasí s teoretickou prací, která říká, že o tyto dvě dávky žádají lidé bez přístřeší nejčastěji.¹⁴⁵

Na část *příspěvky a dávky* navazuje další část z praktické části, a to je jednání s úřadem práce. Teoretická část hovoří o tom, že lidem bez přístřeší se vyřizování dávek obecně daří plnit. Pokud se vyřizování plnit nedaří, může docházet ke komplikacím ze strany úřadu práce.¹⁴⁶ Problém může být například v tom, že každé kontaktní pracoviště úřadu práce funguje všude jinak.¹⁴⁷ V rozhovorech se tento předpoklad potvrdil a objevilo se, že se s každým kontaktním pracovištěm úřadu práce se jedná jinak. Také respondenti hovořili o problematické komunikaci. Zároveň se objevilo i tvrzení, že pokud je žadatel slušně oblečený a slušně se chová, tak se k němu chovají slušně i oni. Někteří respondenti na úřad práce vůbec nechodili, nebo z něj byli vyřazeni. Jeden respondent uvedl, že na úřad práce přestal chodit, jelikož měl pocit, že ho využívají. Z jeho výpovědi bylo zřejmé, že nebyl spokojen s výší poskytované podpory.

Teoretická část upozorňovala na problematiku demotivace klientů chodit na úřad práce po předchozí nepříjemné zkušenosti. Odradit je může také žádat o dávku, která je příliš nízká, anebo se stydí o dávku vůbec požádat.¹⁴⁸ Všechny tyto problematické faktory souhlasí s výpověďmi respondentů.

Další částí jsou sociální služby. Respondenti s některými sociálními službami pro osoby bez přístřeší nebyli příliš spokojeni. Podle mého názoru však negativní pocity ohledně těchto služeb byly spíše určitým vnitřním motivačním

¹⁴⁴ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 40

¹⁴⁵ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 30

¹⁴⁶ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 30

¹⁴⁷ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 83

¹⁴⁸ Marek, Strnad, Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu*, 2012, s. 40

faktorem se ze své situace dostat. Zároveň si neuvědomovali, jakou podporu vlastně získávají. Teoretická část hovoří o určitých limitech sociálních služeb. Tedy o podmínkách, za jakých je mohou klienti využívat.¹⁴⁹ V rozhovorech jsem se například setkala s bariérou ve formě alkoholu, na kterou se více zaměřím v části týkající se vlivu alkoholu na reintegraci.

Následně jsem se zaměřovala na každodenní činnosti neboli popisování běžného dne respondentů, jeho vlivu na reintegraci a na jejich momentální život. První skupinou byli respondenti, kteří uváděli, že se přes den spíše prochází. Někteří respondenti uváděli také další aktivity jako krmení holubů, sběr, pití alkoholu se známými, a žebrání. Tito respondenti měli společné, že bydleli buď venku, anebo na noclehárnách. U nich vidím určitou nedostatečnou snahu něco se svou situací udělat a navrátit se do majoritní společnosti. Respondenti, kteří uváděli, že žebrají peníze, bydleli venku. Teoretická část hovořila o tom, že bezdomovectví aktivuje strategie nezbytné k přežití. Jedná se například o žebrání nebo vybírání popelnic.¹⁵⁰

Jeden respondent, který uvedl, že je na ulici již 25 let byl již natolik rezignovaný, že tvrdil, že se svou situací už nic udělat nemůže. V teoretické části jsem hovořila o postoji naučené bezmocnosti, který je charakteristický právě rezignací, apatií a fatalismem. Takový člověk už nemá příliš velké naděje do budoucna a uvědomuje si, že sociálně sehnal. Na ulici téměř nelze uspokojit citovou vazbu člověka a pocit bezpečí, a tak si citovou vazbu lidé na ulici často plní prostřednictvím zvířat.¹⁵¹ Uvedený respondent měl kocoura, kterého měl při našem rozhovoru i sebou. Bylo zřejmé, že ho má velmi rád.

Naopak u respondentů, kteří popisovali svůj běžný den tak, že se o sebe starají a mají určitou rutinu, zejména v případě hygieny, jsou patrné kroky ke zlepšení jejich situace. Mají již lepší bydlení než respondenti, kteří hovořili spíše jen o tom, že se přes den prochází. V této kategorii byli sice respondenti, kteří bydleli na noclehárně, ale objevili se také ti, kteří bydleli na ubytovně. Žádný

¹⁴⁹ Veverková a kol., *Analýza*, 2020, s. 78

¹⁵⁰ Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 75

¹⁵¹ Vágnerová, *Současná psychopatologie*, 2014, s. 692

respondent nebydlel venku. Jeden z této kategorie dokonce pracoval jako taxikář a uváděl, že prakticky pracuje od rána do večera.

U některých respondentů se projevilo přílišné zaměření se na přítomnost. V teoretické části se tento fakt objevoval u postupné adaptace na život bez domova, kdy se jedinec zaměřuje pouze na přítomnost a o budoucnosti neuvažuje.¹⁵² Tyto respondenty jsem musela vyzvat dalšími otázkami, aby mi byli schopni popsat, kde si myslí nebo by chtěli být za rok. Tito respondenti bydleli buď venku nebo v noclehárně a čas od času na ubytovně.

V souvislosti s plány do budoucna respondenti často hovořili o tom, že by chtěli mít partnerku, anebo by se chtěli k bývalé partnerce či rodině vrátit. Jeden respondent hovořil o partnerce, které mu je líto, jelikož by jí rád finančně pomohl, ale nemůže. Bylo zřejmé, že by chtěl být v domácnosti ten, který má peníze. Tento případ nehovoří o jakékoliv bariéře, ale spíše o motivačním faktoru. Otázku ohledně budoucnosti jsem pokládala i s cílem, aby si respondenti mohli uvědomit svou situaci a dokázali se zamyslet, co by vlastně chtěli nebo, si vytvořili nějaký plán.

Respondenti si také přáli buď pracovat, anebo mít lepší bydlení. Bydlení někteří respondenti označovali za faktor, který je drží v jejich situaci. Výzkum (Mikeszová, Lux, 2013) uvádí respondenta, který hovořil o tom, že když přespává v noclehárně, tak pak člověk načichne a nemá šanci uplatnit se na pracovním trhu. Nezíská pak ani brigádu.¹⁵³ O tomto problému však respondenti nehovořili. Jeden respondent pouze zmínil to, že v noclehárně na něj byl příliš velký smrad, ale nehovořil o jeho vlivu na hledání si zaměstnání.

¹⁵² Vágnerová, Marek, Csémy, *Bezdomovectví ve středním věku*, 2018, s. 206-207

¹⁵³ Mikeszová, Lux, *Faktory*, 2013, s. 41

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit jaké faktory mohou přispívat k problematické reintegraci osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy. Významné faktory jsem v teoretické části zjišťovala s pomocí odborné literatury a následně jsem je v praktické části ověřovala a doplňovala prostřednictvím polostrukturovaných kvalitativních rozhovorů s lidmi bez přístřeší.

Výzkumným šetřením se potvrdil předpoklad, že na reintegraci mají vliv všechny faktory z teoretické části kromě závislosti na návykových látkách. Prokázalo se tedy, že má vliv alkohol, psychické potíže, rozpad rodiny, sociální izolace a dluhy.

Zajímavé bylo také zjištění, co všechno zabraňuje respondentům sehnat si zaměstnání. Jednalo se o nezaplacení nebo nízké finanční ohodnocení za vykonanou práci, nevhodné nebo náročné podmínky na pracovišti, absence osobních dokladů, absence pracovních míst, zdravotní stav respondentů, věk, trestná činnost a pobyt ve vězení.

U strukturálních faktorů, které jsem uvedla v teoretické části, se také potvrdilo, že reintegraci ovlivňují. Zde se jednalo o sociální a zdravotní systém, nedostupnost bydlení a pobyt ve vězení. U využívání sociálních dávek a příspěvků se však projevoval i individuální faktor, kdy někteří respondenti žádnou pomoc od státu nechtěli.

Také jsem zjistila, že každodenní činnosti osob bez přístřeší mají určitý vliv na reintegraci. Vyzorovala jsem, že respondenti, kteří uváděli, že se přes den spíše prochází a mnoho toho nedělají pro změnu své situace, měli horší bydlení než ti, kteří měli přes den stanovený režim, kterého se drželi a snažili se o sebe pečovat.

Jsem přesvědčená, že se mi podařilo dosáhnout stanoveného cíle této práce a zodpověděla jsem všechny stanovené otázky. Je však zřejmé, že tato práce nemohla zcela odkrýt všechny faktory přispívající k problematice reintegrace. Nebylo to možné částečně z důvodu rozsahu práce, ale hlavně z důvodu individuálního hlediska každé osoby bez přístřeší.

Seznam literatury

BARRETT, Blake a Scott YOUNG. A transactional model of homelessness and alcoholism. COLLEEN, Clark. *Homelessness: Prevalence, Impact of Social Factors and Mental Health Challenges* [online]. New York: Nova Science Publishers, 2014, s. 135-148 [cit. 2021-03-03]. ISBN 978-1-63321-658-7.

Dostupné z:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fODQxMjQ1X19BTg2?sid=3f68d448-a284-4e93-b232-1fbf588840ba@sessionmgr4006&vid=0&format=EB&rid=1>

BARTÁK, Miroslav. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: Bezdomovství v zrcadle veřejné politiky* [online]. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004 [cit. 2021-03-21].

Dostupné z: <https://www.ipvz.cz/seznam-souboru/513-zdravotni-stav>

BUCKNER, John C. Epidemiology. LEVINSON, David. *Encyclopedia of Homelessness* [online]. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2004, s. 131-135 [cit. 2021-03-21]. ISBN 9781412952569. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/download/homelessness/n42.pdf>

GLASSER, Irene a William ZYWIAK. Alcohol and Drugs. LEVINSON, David. *Encyclopedia of Homelessness* [online]. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2004, s. 8-13 [cit. 2021-03-03]. ISBN 9781412952569.

Dostupné z:

<http://sk.sagepub.com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/download/homelessness/n4.pdf>

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace* [online]. Praha: Portál, 2005 [cit. 2021-03-21]. ISBN 80-7367-040-2.

Dostupné z:

<https://ndk.cz/view/uuid:5a52da20-77ea-11e5-9690005056827e51?page=uuid:cbfbb490-7cdf-11e5-ac67-005056827e51>

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství: Extrémní vyloučení* [online]. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: https://nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/1996bezdomovstvi_exv.pdf

HRADECKÝ, Ilja a kol. *Definice a typologie bezdomovství* [online]. Praha: Naděje o.s., 2007 [cit. 2021-03-03]. ISBN 978-80-86451-13-8. Dostupné z: <https://nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2007dtbezdm.pdf>

HIRT, Tomáš a kolektiv. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie* [online]. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012 [cit. 2021-03-21]. ISBN 978-80-261-0122-2.

Dostupné z:

http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/hirt-a-kol_2012_vybrane-kapitoly-z-aplikovane-socialni-antropologie.pdf

JOHNSON, Guy a Chris CHAMBERLAIN. Homelessness and Substance Abuse: Which Comes First? *Australian Social Work* [online], 2008, **61**(4), 342-356 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z:

<https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=0111c964-53b3-414d-86a9-323f18f97855%40sessionmgr4007>

KOLEKTIV AUTORŮ. *Ulice není moje volba...* Praha: CSSP, 2016.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MIKESZOVÁ, Martina a Martin LUX. Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013, 49(1), 29-52 [cit. 2021-03-21].

Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2013/01/02.pdf>

OLDŘICH, Matoušek. *Slovník sociální práce* [online]. 2. Praha: Portál, 2008 [cit. 2021-03-21]. ISBN 978-80-7367-368-0.

Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:ac33b670-393c-11e6-ab2f-005056827e52?page=uuid:83430650-5037-11e6-8361-5ef3fc9ae867>
<https://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2007dtbezdm.pdf>

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví* [online]. Praha: Tritton, 2008 [cit. 2021-03-21]. ISBN 978-80-7387-100-0. Dostupné z:

<https://ndk.cz/view/uuid:55f30f10-bdde-11e5-b5dc-005056827e51?page=uuid:5b12fe30-dbf5-11e5-a3ff-001018b5eb5c>
<https://ndk.cz/view/uuid:c6fd9ce0-d846-11e8-bbaa-005056827e52?page=uuid:8ed697a0-ef15-11e8-9984-005056825209>

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* [online]. 2. Praha: Portál, 2014 [cit. 2021-02-26]. ISBN 978-80-262-0644-6. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a75e2620-ed72-11e8-bc37-005056827e51?page=uuid:aa4b3490-1b80-11e9-b427-005056827e51>

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí* [online]. Praha: Karolinum Press, 2013 [cit. 2021-03-21]. ISBN 9788024624181.

Dostupné z:

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/mlpeebooks/reader.action?docID=19967>

[26](#)

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese* [online]. Praha: Portál, 2014 [cit. 2021-03-21]. ISBN 978-80-262-0696-

5. Dostupné z:

<https://ndk.cz/view/uuid:c6fd9ce0-d846-11e8-bbaa-005056827e52?page=uuid:8ed697a0-ef15-11e8-9984-005056825209>

VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Bezdomovectví ve středním věku: Příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.

VEVERKOVÁ, Martina a kolektiv. *Analýza situace bezdomovectví v Praze* [online]. Praha: Median, 2020 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z:

https://www.csspraha.cz/wcd/aktuality/zprava_komplet_v14_mv-korektura_zlom3.pdf

Přílohy

Příloha č. 1

Informovaný souhlas pro rozhovor

Vážená paní, vážený pane,

Jmenuji se Andrea Kellnerová a jsem studentkou pastorační a sociální práce na Univerzitě Karlově v Praze a v současné době píšu bakalářskou práci na téma „Problematika reintegrace osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy“.

Hlavním cílem mé práce je zjistit, jaké faktory mohou přispívat k problematické reintegraci osob bez přístřeší do majoritní společnosti na území hlavního města Prahy.

V této souvislosti se na Vás obracím s prosbou o rozhovor. Předpokládám, že Vaše názory a zkušenosti přispějí k řešení problémů, kterých se výzkum týká. Na Vaše doplňující otázky, související s výzkumem, Vám ráda odpovím.

Pokud by Vám byla některá otázka nepříjemná, nemusíte na ní odpovédět. Máte také právo rozhovor kdykoliv ukončit, a to i bez udání důvodu.

Ujišťuji Vás, že rozhovor je důvěrný a anonymní. Rozhovor bude nahráván a následně přepisován pouze pro účely mé bakalářské práce. Po obhajobě bakalářské práce budou nahrávky vymazány.

Aby bylo možné zpracovat všechny informace, které mi sdělíte, prosím, abyste k takovému zpracování udělil/ udělila svůj dobrovolný souhlas.

Prohlášení a souhlas účastníků s rozhovorem

Stvrzuji svým podpisem, že jsem byl/a seznámena s podstatou a účelem výzkumu a výše uvedeným skutečným rozumím a беру je na vědomí. Dobrovolně souhlasím s účastí na výzkumu a vím, jak bude s mými informacemi nakládáno. Uvědomuji si, že mám právo neodpovédět na všechny otázky, nebo rozhovor ukončit.

Účastník výzkumu:

Jméno a příjmení:

Podpis:

Výzkumník:

Jméno a příjmení:

Podpis:

V dne

Příloha č. 2

Otázky v rozhovorech

1. Kolik je Vám let?
2. Jak jste se dostal/a do své momentální životní situace?
3. Co si myslíte, že Vás drží ve Vaší momentální životní situaci?
4. Užíváte nějaké návykové látky?
5. Je pro Vás problém nalézt si práci? Pokud ano, proč?
6. Jedná se Vám dobře s úřady?
7. Myslíte si, že Vám stát dostatečným způsobem pomáhá?
8. Podnikáte nějaké kroky, abyste svou dosavadní situaci změnil/a?
9. Jak probíhá Váš běžný den?
10. Kde si myslíte, že budete za rok a proč?